Müller Lajos
A negyedik parancs

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a http://www.ppek.hu internetes címet.

Impresszum

Müller Lajos S. J.
A negyedik parancs

Nihil obstat.
Dr. Michaël Marczell,
censor dioecesanus.

Nr. 526. Imprimatur.
Strigonii, die 21. Februarii, 1931.
Julius Machovich,
vic. generalis.

50/1931. Imprimi potest.
Budapestini, die 14. Februarii 1931.
Franciscus Xav. Bíró S. J.
praep. prov. Hung.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv második kiadásának elektronikus változata. A könyv 1931-ben jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulaté.

Az anyagot Kreschka Károly és Péter Júlia OFS vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum 2
Tartalomjegyzék 3
Források 5
Bevezetés 6
I. A hitvesi társulás 8
A szeretet hozza létre 8
Kölcsönös kötelezettségek 9
A férj jogai és kötelességei 10
A feleség jogai s kötelességei 10
A nőemancipáció és feminizmus 11
A nő az ókorban 11
A zsidó népnél 11
A kereszténységben 11
A legújabb korban 13
A feminizmus 13
A feminista női mozgalmak 13
A katolikus álláspont 14
II. A szülők és gyermekek 17
1. A gyermekek kötelességei szülőik iránt 17
A szülők tekintélye 17
A) Szeretet 17
Vétkek a szeretet ellen 19
B) Tisztelet 20
Vétkek a tisztelet ellen 21
Bocsánatkérés 22
C) Engedelmesség 22
Vétkek az engedelmesség ellen 24
A szülői hatalom megszűnése 25
Törvénytelen gyermekek 25
Szeretet a testvérek iránt 26
A szülők helyettesei 27
2. A szülők kötelességei gyermekeik iránt 27
Mikor kezdődik a nevelés? 27
A) A gyermek testi nevelése 28
Az áldott állapot 28
Az anyatej 28
A gyermek anyagi gondozása 29
B) A gyermek lelki nevelése 29
A szent keresztség 29
Tanítás 30
Iskoláztatás 30
Példa 32
Javítás 32
Felügyelet 33
„Mi lesz ebből a gyermekből?” 33
III. Urak és szolgák 35

A cselédek kötelességei uraik iránt 35
Az urak kötelességei cselédeik iránt 37
IV. Munkaadók és munkások 38
Munkafelosztás 38
A munkaadó kötelességei 38
Az igazságos munkabér 39
Egyéni vagy családi bér? 39
A munkások kötelességei 40
A sztrájk 40
Boykott 40
V. Az állam és alattvalói 42
Az állam eredete és hatalma 42
Az államfő kötelességei 42
A képviselők 43
Az alattvalók kötelességei az államhatalom képviselőivel szemben 43
Adózás 44
A katonáskodás 45
A választók kötelességei 46

Források

Arregui S. J.: Summarium Theologiae Moralis
Biederlack S. J.: A társadalmi kérdés…
Bougaud: Kereszténység és korunk
Jehlicska: Erkölcsi és társadalmi jólét
Lehmkuhl S. J.: Theologia Moralis. Vol. I.
Martinovich S. J.: Kereszténység és feminizmus
Mausbach: Die Stellung der Frau im Menschheitsleben
Melcher–Kiss: Hitelemző beszédek. II.
Noldin S. J.: Summa Theologiae Moralis (De praeceptis)
Spirago: Beispiel-Sammlung
Weisel: Die Frau

Bevezetés

A keresztény középkornak egyik legszebb hagyománya az ún. *Kristóf-legenda.* Az óriási testalkatú, arab származású *Offró* azzal a nagyratörő elhatározással vág neki a világnak, hogy ő már csak a leghatalmasabb, legerősebb úrnak lesz a szolgája. Felkeresi tehát korának leghíresebb királyát, hogy nála keressen valamely erejéhez méltó alkalmazást. Ámde csakhamar észreveszi, hogy az ő mindenkitől rettegett ura mégis csak fél valakitől. Ez a valaki a sátán volt. Nyomban eltökéli tehát magát, hogy elvéhez híven gazdát cserél és a „sötétség fejedelmé”-nek ajánlja fel szolgálatait. Szándékát meg is valósítja. Egyik erdei kaland alkalmával, melyben *Offró* új gazdáját mint csatlós kíséri, azt az érdekes és meglepő dolgot tapasztalta, hogy a sátán az erdő bizonyos útját mindig gondosan s óvatosan elkerüli. És ugyan miért? Mert félt s rettegett az egyszerű odvas fakeresztől. Tehát akkor a kereszt, vagyis inkább, aki rajta függ, hatalmasabb a sátánnál is. Nem marad tehát egyéb hátra, mint ennek, az ördögtől is rettegett úrnak szolgálatába szegődni. De hogyan legyen ez? Egyik remete tanácsára *Offró* a felebaráti szeretet oly gyakorlatára vállalkozik, amelyre őt hatalmas testalkata egész kiválóan alkalmassá tevé. Mi, modern emberek, talán bizony csak mosolygunk felette, azonban abban a korban, midőn a hidak még szinte csodaszámba mentek, gőzkompoknak, propellereknek pedig hírük-hamvuk sem volt, nagy szociális munkát s értékes jótéteményt jelentett.

Letelepedett a folyóparton, s a jövő-menő utasokat vállára véve amúgy Isten nevében a másik partra szállítgatta.

És az Úrnak tetszett a találékony felebaráti szeretetnek e műve. Egyszer kézzel foghatóan akarta beigazolni isteni igéinek valóságát: *„amit egynek cselekedtetek e legkisebb atyámfiai közül, nekem cselekedtetek”.* (Mt 25,40)

Bájos fiúcska jelentkezik a parton s kéri az óriás folyamgázolót, hogy a másik partra juttassa. Mosolyogva kapja fel *Offró* az aranyos gyermeket, akár csak valami kis hópelyhet, s megindul vele a túlsó partra. A kedves kis teher azonban mintha csak egyszerre ólommá változott volna, úgy nyomja, görnyeszti az óriás vállát. Fel-feltekint a gyermekre, meg-megáll s nem győz eléggé csodálkozni. Törölgeti verítékes homlokát s már szinte nem bírja tovább. „Ejnye, de nehéz vagy te, gyermek!”, – tör ki belőle az ámuló felkiáltás. És a gyermek felel bájos, csengő s mégis oly komoly hangon: „Elhiszem, hogy nehéz vagyok. Mert tudd meg, hogy te most azt hordozod, aki az egész világegyetemet a vállán tartja”. A gyermek egyben el is tűnt, hátrahagyva az óriás szívében a hit szende fényét mélységes, vigaszos örömmel.

És *Offró* felveszi csakhamar a szent keresztséget, melyben a *Krisztoforosz (= Kristóf = Krisztus-hordozó)* gyönyörű nevet kapja. Ettől fogva kizárólag a leghatalmasabb *Krisztusnak* szolgál, szentté lesz, a hegyeken s vizeken átkelőknek s az örökkévalóság nagy útjára készülő haldoklóknak köztiszteletben álló pártfogója…

Ez a kedves legenda jut eszembe, midőn arról a *teherről* akarok szólni, mely valamennyiünk vállát nyomja, melyből mégis összes üdvünk, boldogságunk fakad itt s mindörökre; arról az *igáról*, amelyet az egész világ igyekszik válláról lerázni, pedig annak köszöni fennmaradását; arról a *parancsról*, mely a legnehezebb s egyben legédesebb: a *tekintélytisztelet*, az *engedelmesség* parancsáról.

Bölcsen s szépen mondja Loyola Szent Ignác, a tekintély elvének legnagyobb apostola az újkorban, hogy „miként az égitestek forgása s keringése mind, fokozatosan a legalsóig, egy legfelsőbb mozgató erőtől származik, ugyanezt tapasztaljuk a jól rendezett emberi társadalomban is. És minél pontosabban tartják be az emberek ezt a rendet s rangfokozatot, annál rendezettebb s jobb a kormányzás. Ellenben pedig mekkora bajokat okoz nem egy

emberi társulatban eme rend elhanyagolása, mindenki előtt ismeretes". (A szent levele „Az engedelmesség erényéről".)

A hasonlat valóban pompás és találó. Az emberi társadalom is, mint a csillagtábor, bizonyos központok köré csoportosul. Az első a házi, családi kör, mely ismét három tagozódást tüntet fel. A családban ugyanis a hitvesek társulnak egymással, a szülők gyermekeikkel s a munkaadók cselédjeikkel, munkásaikkal. A középpont, amelyből az összes fenntartó-, mozgatóerő szétárad, a férj, a családfő, a munkaadó.

A családot aztán összes tagozódásaival együtt magasabb szellemi s anyagi érdekei felsőbb körbe csatolják: ez az Egyház s az állam. Az egyiknek centruma, középpontja Jézus Krisztus földi helytartója, a pápa, a másiké a törvényes államfő. Az utolsó centrum, melybe minden kör minden egyedével kapcsolódik, az urak Ura, királyok Királya, akitől minden hatalom az égben s a földön, akinek tekintélye az egyetlen, melyre minden tekintély egyedül támaszkodhatik.

És itt állapítsuk meg, szegezzük le a nagy alapelvet, mely könyvecskénket, mint piros fonál összefűzi, amely nélkül egész értekezésünk értelmét veszti:

Tekintélye voltaképpen csak az Istennek van!

Mert mi a *tekintély*? A *tekintély*: jog hitet s hódolatot követelni egyedül azért, mert ő mondja, ő akarja. Aki másért hisz, másért hódol, az voltaképpen a saját értelme, ízlése, érdeke előtt hajlott meg, nem pedig a tekintély előtt. Nagyon világos, hogy egyedül önmagára hivatkozva feltétlen hitet s hódolatot követelni csupán a végtelenül bölcs s hatalmas Teremtőnek lehet joga s így *csakis neki van tekintélye.*

Ez a végtelen s egyedüli tekintély hirdette ki Sinai hegyének felhőkbe burkolódzó, villamos magaslatáról a negyedik parancsot:

„IV. Atyádat és anyádat tiszteljed, hogy hosszú életű légy a földön, melyet a te Urad Istened ad teneked". (Kiv 20,12)

Ez az egyetlen, végtelen tekintély fakasztotta Sinai ormán azt a jogforrást, melyből a szülői s minden egyéb igazi tekintély merít és táplálkozik. Szóval, a világon bárkinek csak annyiban van tekintélye s joga engedelmességet követelni, amennyiben azt Isten közli vele.

Ez az egyetlen, végtelen tekintély, Isten, szilárdította meg a világon a IV. parancs kihirdetése által a tekintély elvét, vagyis azt a sarkcsillagot, mely az egész emberi mindenséget egybefűzi, pompás, összhangzatos működésben tartja, élettel, világossággal s meleggel elárasztja. Ettől a sarkcsillagtól, naptól elszakadni annyit tesz, mint céltalanul bolyongni, alábukni és elmerülni a boldogtalanság s szerencsétlenség borzalmas éjszakájába.

E könyvecskében szándékunk megismertetni a tekintély egész csillagrendszerét, amint az a közelebbi s távolabbi körökből kialakulva fenséges harmóniában hirdeti – versenyezve az égi csillagtáborral – az Alkotó végtelen dicsőségét.

Sorra vesszük a legszűkebb kört, a hitvesi társulást, aztán a szülők s gyermekek alkotta társaságot. Majd az urak s cselédek, munkaadók s munkások közötti viszony rövid tárgyalására térünk át. Végül szólunk a legtágabb körről, mely ugyanazon szervezet- s családképet tünteti fel itt e földön: az államról.

A természetfeletti családról, az Egyházról, e könyvecskében rendszeresen nem beszélünk, mert az más keretekbe tartozik.

I. A hitvesi társulás

A szeretet hozza létre

Ha a családi életről, Isten e remekművéről s annak minden szépségeiről, hasznáról részletesen akarnánk szólani, sohasem jutnánk a végére.

Egyszerű szavakkal, de pompásan jellemezte azt az a szegény napszámos, akit Amerikának egyik legnagyobb fia, *Franklin* Benjamin, örökös vidámságának s megelégedettségének titka felől megkérdezett. „Ez a titok – feleli a jó ember – az én feleségem. Ha reggel munkába megyek, búcsúcsókot nyom az ajkamra e szavakkal: *Isten óvjon!* Ne fáraszd magad túlságosan, vigyázz az egészségedre. Ha este fáradtan hazatérek, ott van már a gyerekekkel a ház kapujában. Barátságos mosollyal kérdi, nem vagyok-e nagyon kimerülve. Kicsi otthonunkban minden csak úgy ragyog a rendtől s tisztaságtól. Az étel ott áll már készen az asztalon s ízletesen van mindig elkészítve. Uram! sehol sem oly szép a világon, mint nálunk otthon. Íme, ez az én vidámságom titka."

Valóban a család „az emberi társadalom egyik legszebb darabja, részlete". (Montaigne)

A szívből bontakozik ki.

Midőn ugyanis *Isten* a szívet megteremtette, hátrahagyta annak kellő közepében tulajdon névjegyét, beleoltotta a szeretetet.

A szeretet minden természetes s természetfeletti élet csírája. Ugyanaz a lelkek világában, ami csillagrendszerünkben a vonzóerő. Megalkotja a szűkebb s tágabb köröket. Minél szűkebb a kör, annál nagyobb a vonzalom. Az ember jóakarattal lehet mindenki iránt, szereti szüleit, testvéreit, jóbarátait. De azután küld valakit az Úr s a szív erre azt súgja*: „Őt, egyedül, örökre!"* Ez a keresztény hitves.

Nevezetesen a férfiúnak jut a szerep, a dicsőség, a boldogság, hogy mint nap, megválaszthatja az ő csillagát, holdját, bolygóját, aki őt pályáján kísérje, akire szíve lényét, melegét állandóan árassza, aki őt kövesse a Táborra, de a Golgotára is, sőt magára a mennyei boldogság örök-derűs egére, ahol e csillagpár egymást kiegészítő, egymásba olvadó fényével hivatva van még az égi haza szépségét is növelni.

Ámde a szeretet nem csupa édes vonzalom, a szeretet valami önmagából kilépő (extatikus) dolog. Adni, ajándékozni ösztökél s ajándékában legalább jelképileg önmagát kívánja adni. „A házasság – mondja *Ozanam*, a keresztény gondolkodók egyik legnagyobbja – nem pusztán szerződés, mindenekelőtt áldozat, és pedig *kölcsönös áldozat.* A nő feláldozza *Istentől* kapott visszaszerezhetetlen előnyeit, amelyek édesanyja gondjainak egyik főtárgyát tevék: zsenge szépségét, gyakran egészségét is; végre azt, ami a nőben csak egyszer van meg: a szerelemre való képességét. Viszont a férfiú odaáldozza ifjúságának szabadságát, e páratlan, soha vissza nem térő éveket, odaáldozza azt a képességét, mely csak a férfikor hajnalán van meg benne: feláldozni önmagát azért, akit szeret; végre az első szerelem ama buzgalmát, hogy társa sorsát dicsővé s édessé tegye. Két kehely ez. Egyikben szépség, szemérem, ártatlanság; másikban tiszta szerelem, önfeláldozás, a férfi tökéletes odaadása annak, ki gyengébb, mint ő. És e két kehelynek egyenlően kell megtelnie, hogy az egyesülés szent és Istentől áldott legyen."

Felségesen elárulja *Isten* gondolatát, a házasságot illetőleg az a minta, amelyet annak megalkotásában szeme előtt tartott.

A *Szentlélektől* ihletett *Pál* apostol ugyanis *Krisztus* és az *Egyház* viszonyában látja a házasság örök ideálját. Ámde éppen e viszonyban mennyi az odaadás, mennyi az *áldozat!*

Krisztus is a házasságot úgy határozza meg, ahogy Isten tette már a paradicsomban: *„és lesznek ketten egy testben”.* Kettő egy testté nem lehet odaadás, áldozat nélkül.

Az odaadás, az áldozat pedig mindig *tekintélyt*, illetőleg *alárendeltséget* tételez fel.

Ez az alárendeltség a hitvesek között bizonyos szempontokból kölcsönös, más szempontokból pedig egyoldalú: a nőt férje hatalma alá helyezi.

Kölcsönös kötelezettségek

A *szeretet*. A hitvesek, mondhatnám, egymásnak hódolnak, mikor egymást kölcsönösen szeretik. Ezt a szeretetet, melyre Isten kötelezi őket: *„férjek szeressétek feleségeteket”, „az asszonyok férjöket szeressék”,* nem csupán érzelem, nem is csupán emberi szeretet, mely oly változékony és megbízhatatlan, hanem természetfeletti, isteni szeretet, olyan, amilyen *Krisztusé* az *Egyházhoz* s viszont. *Isten* után mindenek feletti szeretet ez. Mert az ember mindenkit, még atyját, anyját, sőt gyermekét is elhagyja hitveséért. Hiszen az ember senki mással a világon egy testet nem alkot, hanem csupán hitvesével.

Ezen kötelem ellen vétenek a hitvesek s pedig többé-kevésbé súlyosan, ha egymással gyűlölködnek, civakodnak, egymás hibáit, titkait kifecsegik, egymás iránt kíméletlenek, egymásra féltékenyek, sőt egymást elhagyják.

Kölcsönös segítség. A szeretetből ered második kötelmünk: a kölcsönös segélynyújtás; melynek ki kell terjednie a lélekre s testre egyaránt. Kötelesek egymást ima s jópélda által támogatni a lelki üdvösség mindennél fontosabb ügyében s a földi lét ezernyi viszontagságában, minők a szegénység, betegség s a test és lélek számtalan fogyatkozása, melyek oly sokszor eszünkbe juttatják az Úr figyelmeztetését s parancsát: *„Egymás terhét viseljétek”.* És pedig *„holtomig s holtáig”,* ahogy feszületre tett kezekkel az oltárnál esküvel ígérték.

Hitvesi tartozás. A kölcsönös alárendeltség s így a negyedik parancs érvénye a hitvesi viszonyban legszembetűnőbb a testet illetőleg. Az apostol a természet e törvényét így hirdeti ki: *„Az asszonynak nincs saját testén halalma, hanem a férfiúnak, hasonlóképpen pedig a férfiúnak nincs tulajdon testén hatalma, hanem az asszonynak”.* (1Kor 7,4) E tekintetben tehát a hitvesek egymásnak valóságos felebbvalói, illetőleg alattvalói. Ezen kölcsönös jognak nem ugyan a gyakorlata, de az elismerése a házasság lényegéhez tartozik.

Együtt lakás. A házasok felsorolt kötelességeiknek nem tehetnek eleget, hacsak együtt nem maradnak, közösben nem laknak.

És itt már a férfiúnak *Isten* adta elsőbbsége kezd előtérbe lépni. Jóllehet a házas viszonyban a legideálisabb, hogy a hitvestársak ne csupán egy test, hanem egy szív, egy lélek is legyenek, s ebből kifolyólag barátságos közmegegyezéssel állapítsák meg közös lakóhelyüket, de nézeteltérés esetén a férfiú hivatott dönteni s feleségét, mint a nap a maga bolygóját, az élet pályáján maga után vonni. A nő pedig köteles férjét követni. *Az asszony elhagyja atyját, anyját és férjéhez ragaszkodik,* mondja az Úr törvénye. Már az Ószövetségben a szépséges *Rachel* követi urát, *Jakabot* a messze idegenbe, hasonlóképpen *Sára* férjét, az ifjú *Tóbiást*. Mind a kettő búcsút vesz zokogó szüleitől a viszontlátás legkisebb reménye nélkül. Nincs tehát joguk a szülőknek igényelni, hogy férjhez ment leányuk öreg napjaik vigasztalására otthon maradjon vagy férjét elhagyva hazatérjen.

Viszont azonban nem köteles a férj felesége után menni, hacsak az *szükséges okból* nem változtatja lakóhelyét.

Közös akarattal a hitvesek külön is lakhatnak; ámde ez a szétválás csak ideiglenes és rövid legyen, *„hogy ne kísértsen titeket a sátán, ha meg nem tartózkodhatnátok”,* mondja az apostol. (1Kor 5,7) A gyermeknevelés is a házasélet főcélja, nélkülözhetetlenné teszi, hogy a hitvesek együtt lakjanak.

A férj jogai és kötelességei

A természet elévülhetetlen törvénye szerint, melyet *Isten* számtalan kinyilatkoztatással is megerősített, a *férj* a családnak feje. *Isten* a férfiút teremti előbb s a nőt belőle alkotja, hogy legyen férjének *segítő társa.* A bűnbeesés után egyenesen ki is hirdeti az Úr az asszonyvilágot képviselő *Éva* előtt: *„A férjnek hatalma alatt leszesz és ő uralkodni fog rajtad”.* (Ter 3,16)

Ezen a természet rendjében mélyen gyökerező viszonyon az új törvény sem változtat semmit. *„Az asszonyok engedelmeskedjenek férjeiknek mint az Úrnak, mert a férfiú feje az asszonynak, mint Krisztus feje az Anyaszentegyháznak”* (Ef 5,22.23) hirdeti a nemzetek nagy apostola. Elvégre minden társulásban már a jó rend s összhang is megkívánja, hogy valaki parancsoljon s irányítson. A családban ki legyen az, ha nem az *Istentől* nagyobb szellemi s testi erőkkel megáldott férfi? Ámde e főhatalom éppenséggel nem jelent kényuralmat s abszolutizmust s nem homályosítja el a házasság alapgondolatát: *„Férfiak! szeressétek feleségeteket, mint Krisztus is szerette az anyaszentegyházat és önmagát adta érette”.* (Ef 5,25) Szóval a férj s feleség viszonya a tekintély s szeretet valami bámulatosan szép összeolvadásából alakul ki, melyet *Szent Ágoston* jellemezett a legtalpraesettebben: „Ha *Ádámnak* úrnőül szánta volna *Isten* a nőt, akkor a fejéből alkotta volna; ha rabszolganőjének, akkor a lábából; ámde ő a férfiú oldalából vette, mert élettársnak rendelte”. – „Te nem (csupán!) úr vagy, hanem férj, nem szolgálód van, hanem feleséged. Isten azt akarja, hogy fölényedet ne éreztesd vele.” *(Szent Ambrus)* „Mert, amint a természet a testnek gyengébb tagjait leginkább oltalmazza, úgy a nőnek is, mint a gyengébb félnek, a házasságban teljes joga van a kíméletes bánásmódra.” *(Granadai Szent Lajos)* A nő amúgy is, mint már a régiek mondák, szenvedésre született (pati nata), nem volna méltó az erősebbhez, hogy annak helyzetét durva kegyetlenséggel súlyosbítsa.

Vonjuk le most már ezekből a magától *Istentől* megállapított, *megmásíthatatlan* elvekből a gyakorlati következtetéseket.

A férj a család feje. A kormányrudat ő tartja kezében. Vitás esetekben ő hivatott dönteni. A papucshősök felett mindenki méltán mosolyog és szánakozik, tulajdon feleségük előtt is a megvetés tárgyai.

Fenyítő hatalma azonban feleségével szemben nincs; hiszen nem rabszolganővel, hanem élettárssal áll szemben. *Jézus Krisztus* vallása nem ismeri a korbácsot, mellyel a mohamedán, pogány férj egymásra féltékeny, teljesen műveletlen rabnőit szétveri, nehogy karmaikkal s fésűikkel egymás arcát elcsúfítsák.

A keresztény férj hatalmát szelíd barátsággal érvényesítheti.

Viszont a feleség férjének, mint Isten helyettesének, tisztelettel, engedelmességgel s hűséggel tartozik.

A férj kötelessége feleségét rangjához mérten ellátni, táplálni, ruházni s egyéb szükségleteiről gondoskodni és pedig még azon esetben is, ha azt teljesen szegényen vette el, vagy pedig a felesége magánvagyonnal rendelkeznék is.

Viszont a feleségnek szorgosan közre kell működnie, hogy rangjának megfelelő tevékenység s takarékosság által a családi vagyon fennmaradjon, sőt gyarapodjék.

A feleség jogai s kötelességei

A feleségnek joga van, hogy hitvesi s anyai méltósága férje részéről megfelelő tiszteletben, elismerésben és megbecsülésben részesüljön. Joga van ahhoz, hogy a háztartásban s a családi vagyon kezelésében férje oly hatáskört s szerepet engedjen neki, aminőt a dolog természete megkíván s aminő a rangjabeli asszonyokat méltán megilleti. Nevezetesen pedig szükséges, hogy a férj hitvesének, mint édesanyának, gyermekei

nevelésében tisztelje *Isten* adta méltóságát s szabadságát. Jóllehet a nő ebben is függ férjétől, de nagy csorba esnék legszentebb jogain, ha ez őt a gyermekek vallás-erkölcsös nevelésében akadályozná.

Viszont vét a feleség s jogtalanul cselekszik, ha a család kormányzását magához ragadja, kivéve az eseteket, midőn erre férje nyilvánvalólag képtelennek bizonyul.

Vétkezik a nő, ha kedvteléseinek élve, vagy akár félszeg ájtatosságból napestig a templomot járja, a háztartás gondját, sőt gyermekei nevelését elhanyagolja s sokszor megbízhatatlan cselédekre bízza.

Vétkezik, ha ura keresményét, a családi vagyont fényűzés, pazarlás, gondatlanság által elprédálja, sőt akkor is, ha a közös vagyonból férje tudta s beleegyezése nélkül nagyobb kiadásokat tesz, mint aminőket a rangjabeli asszonyoknál a szokás szentesített, még ha egyébként jótékonyságra fordítaná is az adományt.

A nőemancipáció[1] és feminizmus

A nőnek jutott a szomorú szerep, hogy először bukott, magával rántva férje útján az erkölcsi s anyagi nyomorban az egész emberi nemet. Nem csoda, ha ő adta meg leginkább az árát az Istentől való elpártolás szörnyű merényletének, ha a bűn fullánkja őt sebzé meg legérzékenyebben.

A nő az ókorban

A nő sorsa az *ókorban* valóban szánalomra méltó. Alig több a férfi szemében, mint árucikk, igavonó állat, játékszer, a fajfenntartás hitvány eszköze. Ha céljának már meg nem felel, egyszerűen félredobják. *Romulus* törvénye felhatalmazta a férjet, hogy feleségét megölheti, ha házasságot tör, gyermeket csempész, hamis kulcsot használ, avagy bort iszik.

Hogy az ily bánásmód a nő jellemét is teljesen tönkretette, mondani szinte felesleges.

A zsidó népnél

A *zsidó népnél* a nő helyzete már sokkal kedvezőbb. Midőn *Rebekának*, az „igen ékes leányzónak” és szépséges szűznek, *Izsákkal, Ábrahám* fiával való eljegyzéséről folyik a tárgyalás, a szülök így szólnak: *„Híjuk elé a leányzót és kérdjük meg akaratját!”* És mikor a hívásra előjött, tudakozák: *„El akarsz-e menni?…* Ő mondá: *Elmegyek”*. (Ter 24,57.58) Tehát már szabadon dönthet sorsa felett. Egyes zsidó nők, mint *Judit* és *Eszter*, *Debora*, fényes betűkkel írták be nevüket népük történetében.

Mindazonáltal a többnejűség s az elválás lehetősége, sőt könnyűsége, melyet *Mózes* a zsidók keményszívűsége s keménynyakúsága miatt egyelőre kénytelen-kelletlen eltűrt, a női méltóságot alapjában megrendítette.

A kereszténységben

A szerencsétlen, megalázott, meggyalázott nőre csupán a *kereszténység* virraszt jobb sorsot.

A legjelentősebb és elhatározó lépést erre *Jézus Krisztus* tevé meg, midőn a házasságot *egy* férfiú s *egy* nő közötti *felbonthatatlan* életszövetséggé avatta s azt *szentségi méltóságra*

---

[1] Nőemancipáció keresztény értelemben nem egyéb, mint a nő felszabadítása bűn okozta rabszolgahelyzetéből s eredeti méltóságába való visszahelyezése. E pontban látni fogjuk, hogy a modern kor ezt a gyönyörű jeligét is mennyire meghamisítja.

emelte. Ez volt a helyes értelemben vett józan *emancipáció*, vagyis kézről való elbocsátás. A nő megszabadult férfi zsarnokától s szerető férjet kap *Krisztustól*. Sőt mi több, a nő hosszú megaláztatása kárpótlásaképpen valóságos diadalútra indul a keresztény századokban. „Diadalának egyik hatalmas emeltyűje – mint a protestáns *Pékár Gyula Don Juanjában találóan* megjegyzi – éppen a középkori erős *Madonna* kultuszban rejlik. A *Boldogasszony* anyasága a férfi szemében szentté teszi minden nő anyaságát, szüzessége érintetlenné a hajadonok erényét. Az a tény, hogy a Megváltó édesanyja nem elvont fogalom, hanem valósággal élt földi nő volt, valami misztikus párhuzamosság révén misztériummá avatta, mennyei derűvel vonta be a *Boldogasszony* többi földi testvéreit, az egész asszonyi nemet a férfi előtt."

Jézus Krisztus főleg édesanyja által valóban megdicsőítette a nőt. Az egyházi rendből ugyan kizárta s nem adott neki képességeket a lelki joghatóság gyakorlására, tehát Ő maga sem tartotta a nőt minden hivatalra s minden foglalkozásra a férfiúval egyformán alkalmasnak, de ez éppen nem jelenti, hogy a nőt, mint ilyent a férfiúnál kevesebbre becsüli. *„Jézus Krisztusban nincs férfi, sem asszony, mert… mindnyájan egyek őbenne."* (Vö. Gal 3,28)

Az evangéliumoknak legmeghatóbb lapjai Urunknak a női nem iránti gyengéd szeretetéről tanúskodnak. A jámbor nők, a megtért *Magdolnák*, apostoli munkákra kapnak tőle megbízást.

Szent Pál apostol, akiről pedig *Aranyszájú Szent János* azt állítja, hogy szíve egészen krisztusi szív, jóllehet hivatásához illő nyíltszívűséggel jelöli meg a nő helyét s szerepét a társadalomban: *„Az asszony félje (tisztelje) férjét"; „az asszonyok az egyházban hallgassanak"* (Ef 5,33; 1Kor 14,34), de ugyanaz az apostol nem feledi leveleiben üdvözölni a jámbor nőket, kiket munkatársainak nevez *Krisztus* országa építésében s azt állítja róluk, hogy *„az asszony a férfi dicsősége"*. (1Kor 11,7)

Az ősi egyház főképp a női nem között apostolkodó s a szeretet műveiben szorgoskodó diakonisszákat püspöki kézfeltétellel avatja fel; a szent özvegység pedig oly becsben áll az Egyház szeme előtt, hogy egyes hittudósok hajdanában nem átallották azt – bár tévesen – a magasabb egyházi rendek közé sorolni. A keresztény középkorban a nő, az eddig elnyomott rabszolga, a férfiún uralkodni kezd. A római keresztény pénzeken megjelennek már a császárnék képei is. Voltak nők, mint *Teodóra, Teofánia, Zoë, Irené, Ariadne,* kik a világ uralmát tartották kezükben.

Az egyház szelleméből kinőtt lovagi intézmény főfeladatának a női becsület védelmét tűzte ki s bevitte kitörölhetetlenül a köztudatba, hogy a „lovagiasság" elsősorban a nőkkel szemben kötelező.

Valóban a női nem sokat köszönhet a katolikus Egyháznak, vagyis jobban mondva *mindent* annak köszönhet. A katolikus Egyház a nő egyetlen igaz otthona. A protestantizmus a szakadárság, mely a házassági felbonthatatlanság hitelvét megtagadta, egyben a női méltóságot is gyökerében támadta meg. Minél távolabb Rómától, a nő annál gyengébb, szerencsétlenebb. *Oroszországban*, kevéssel az összeomlás előtt, kormányrendeletet kellett hozni, amely a férjeknek megtiltotta, hogy feleségüket vasrúddal verjék, öklükkel szembe, halántékon vagy szíven üssék.

„Róma, Róma!" sikoltja a szegény *Ingeborg* hercegnő, midőn férje, *Fülöp Ágost* egybekelésük napján eltaszította. Mert *Róma* az egyetlen, amely az üldözött, meggyalázott nő érdekében még hatalmas fejedelmekkel is, minők egy *VIII. Henrik* és *I. Napóleon,* szembe mer szállani.

A legújabb korban

A legújabb kor, ha nem is a nő értékelése s megbecsülése tekintetében, amelyet a kereszténység általában véve egyszer s mindenkorra biztosított, hanem a nő társadalmi helyzetében lényeges változásokat hozott.

A kultúra haladása s főképpen a gépek feltalálása, amelyet a gyáripar hallatlan lendülete követett, a társadalmi viszonyokat teljesen átalakította.

A még oly szorgos és ügyes női kéz nem tud versenyezni a gépek mesés gyorsaságú és tökéletességű munkájával, a gyáriparral, mely a háztartáshoz szükséges árucikkeket aránytalanul olcsóbban s jobban tudja előállítani, mint a puszta emberi kéz.

Ennek természetes következménye az lett, hogy számtalan nő, aki eddig családi otthonában megbecsülhetetlen értékű s nélkülözhetetlen munkát végzett, foglalkozás nélkül maradt. Ehhez járul még, hogy a modern társadalmi állapotok számtalan férfit a családalapítástól visszatartanak s ennélfogva óriási mérvben megnövekszik azoknak a nőknek száma, akik saját akaratuk s hibájukon kívül nem juthatnak el abba az állapotba, melyre őket a természet Ura elsősorban alkotta, hogy feleség s anya legyenek.

Mindebből a művelt államokban bizonyos beteges, természetellenes társadalmi helyzet alakult ki, amely égetően szükségessé tette az ún. *nőkérdés* megoldását.

Mint minden kérdés, ez is feleletre vár és pedig sürgős és kielégítő feleletre. Hiszen a művelt államok lakóinak feléről, a nőkről van szó, kiknek jóléte az egész emberi nem boldogságának egyik fő feltétele.

A feminizmus

Mindazokat, akik kifejezetten a nők helyzetének megváltoztatását, javítását tűzték ki törekvésük céljául, *feministáknak* szokás nevezni (femina = asszony). De távolról sem szabad hinnünk, hogy minden feminista egy táborban küzd a női nem érdekében.

Világnézetük, irányzatuk, eszközeik több csoportba tagozzák őket, amelyek, ha egy-más pontban meg is egyeznek, de egyébként kibékíthetetlen ellentétben vannak egymással.

A feminista női mozgalmak

A proletár nőmozgalom. A leghangosabb s követeléseiben legmesszebbmenő az ún. proletár nőmozgalom, amelyet a *szociáldemokrácia* éleszt és irányít.

Ezek jelszava a nő *teljes egyenlősége s függetlensége a férfitól minden téren.*

Ebből kifolyólag követelik, hogy a nők ugyanazon politikai jogokat élvezzék, mint a férfiak; bármely hivatalra, foglalkozásra velük egyformán alkalmaztassanak, minden munkában részt vehessenek s épp ezért módjuk és alkalmuk is legyen, hogy a férfiakkal teljesen azonos kiképzésben minden korlát nélkül részesülhessenek.

Ámde, ami ennél még sokkal veszélyesebb, követelik a nő teljes egyenrangúságát s függetlenségét *a házaséletben is.* Ezzel megszűnnék az együttélés minden kényszere; a válás teljesen a két fél önkényére volna bízva s a szabadszerelem emelkednék törvényerőre. És sajnos, ebben a női becsület s méltóság elleni merényletben elsősorban éppen a nők pályáznak a herosztratoszi dicsőségre. Pl. *Olberg Olda* egész szemérmetlenséggel hirdeti, hogy „nem szabad a nőnek vitássá tenni a jogot az anyaságra, akár van esketési bizonylata, akár nincs. Le kell venni az átkot a nőről, aki házasságon kívül mer anyává lenni”. *Lux Häny* szerint pedig „a legnagyobb igazságtalanság megfosztani az erősen szerelemre hajló egyéneket az ezerféle boldogság lehetőségétől és élethossziglan egyetlen szerelmi tárgyhoz kötni le”. Ennyire süllyedhet a nő, akinek egykor a csábító azt ígérte: *„lesztek mint az istenek”.*

A polgári női mozgalmak hívei csaknem hasonló követelésekkel állnak elő azzal a különbséggel, hogy nem akarják, miként a szociáldemokraták, az állami s társadalmi rendet felrobbantani s ebből kifolyólag a házassági kötelék felbontását sem kívánják az államhatalomtól teljesen függetleníteni. Azonkívül e csoport hívei, elég szűkkeblűen, csupán a művelt, vagyonos nőket (burzsoákat) akarják az emancipáció által boldogítani.

A mérsékelt feministák a keresztény világnézetet valló társadalmi rétegekből toborozódnak. Ezeknek nincs szándékuk megbolygatni azt a természetben mélyen gyökerező rendet, amelyet a Teremtő a férfi s nő között örökre s végérvényesen megállapított, hanem csupán több pályát, hivatalt, foglalkozást kívánnak a nő számára megnyitni, amelyeket eddigelé majdnem kizárólag a férfiak foglaltak le. Ebből kifolyóan nagyon természetes, hogy a nők közép- és főiskolai kiképzése s különböző női szakiskolák létesítése az ő programjukban is szerepel.

A katolikus álláspont

Nagy tévedés volna azt hinni, hogy a nők helyzetének megjavítására irányuló minden mozgalom, tehát a józan és mérsékelt feminizmus is a katolikus elvekbe ütközik. Az *Egyház* volt a nőnek mindenha legnagyobb jótevője s egyetlen szolid támasza, ma is az *Egyház* van hivatva, hogy hitágazataival, erkölcsi elveivel s a benne rejlő kimeríthetetlen kegyelmi erőkkel megjelölje s megássa azt a medret, amely a nőkérdés dagályát veszélymentesen s közmegelégedésre lecsatornázza.

a) Az *Egyház* elsősorban hirdeti, sőt a világgal általában már el is ismertette, hogy a nő *az emberi méltóságban* a férfiúval teljesen egyenrangú. A férfiúval teljesen egyenlő joga van életre, egészségre, s amit különösen kell hangsúlyoznunk, *erkölcsi tisztaságára,* jó hírnevére, becsületére. Egyformán joga van élete tisztességes fenntartása céljából *dolgozni s vagyont szerezni.* A lelki, örök kincsek megszerzésében, az erényéletben, életszentségben a férfiúval nemes versenyre kelhet.

Ámde, jóllehet a nő nem *kisebb* ember, mint a férfi, de *más* ember. Más a szervezete, mások tulajdonságai, más a földi életcélja. Szellemi és testi erői *általában véve* a férfi mögé helyezik, de az is igaz, hogy őt ezért a Gondviselés a szív s kedély szintén igen értékes kincseivel bőven kárpótolta.

b) A férfi s női természetben megnyilatkozó különbségek által már maga a Teremtő úgy általában megjelölte a két nem helyzetét a társadalomban s családban. Mindhiába! a nő *„segítő társnak”* van alkotva s ezen vezéreszme szerint kell keresnie elhelyezkedését a családban s társadalomban. A vezérszerepet, a kormánypálcát szívesen engedje át az erősebb férfikéznek. A férfiú viszont igyekezzék tisztelet, barátság s bizalom által a nő alárendeltségét inkább mellérendeltséggé változtatni.

c) Minthogy a Gondviselés a nőt elsősorban hitvesnek s anyának szánta, a nő légköre, eleme az *otthon*, a *családi tűzhely*, a *gyermekszoba*. És valóban a nő *itt* érzi magát legjobban s legotthonosabban. Ne is annyira azon legyünk tehát, hogy minél több nőt önállósítsunk, szerephez s hivatalhoz juttassunk, hanem hogy minél több férfiúnak legyen módja családot alapítani s így a nőt is boldogítani.

És a legtöbb nő csakugyan készörömest fog lemondani az ún. férfipályákról s az ehhez szükséges magasabb kiképzésről, ha derék férjhez és békés, meleg családi otthonhoz juthat.

Viszont a férfivilágot is minden alkalmas módon meg kell barátkoztatni a házasodás s családalapítás gondolatával. Igen, a férfiúra nézve, hacsak magasabb (pl. papi vagy szerzetesi) hivatásból áldozatot hozni nem akar, a házas, a családi élet a legegyenesebb s legbiztosabb út a földi s égi boldogsághoz. Még a pogány *Sokrates* is, akit pedig sorsa egy *Xantippével* áldott meg, a családi élet nemes, tiszta örömeit oly ékesszólóan tudta

magasztalni, hogy egy ily tárgyú beszéde után összes nőtlen hallgatói két héten belül mind megházasodtak.

d) Az egyház nemcsak nem ellenzi, hanem szívesen látja s előmozdítja a nők nagyobb kiképzését és iskoláztatását is, hiszen enélkül feladatukat, mint a *művelt* férj segítő társa, mint a gyermekek *szakavatott nevelője* meg sem oldhatnák.

És ha akadtak s akadnak nők, akik kiváló tehetséggel megáldva az egyházi s világi tudományokban, írói, művészi pályán tündököltek, az *Egyház* szívesen megbecsülte bennük az *Isten* ajándékát, sőt alkalmat is nyújtott nekik az érvényesülésre.

A szentatyák, főleg *Szent Jeromos* levelezéséből következtethetünk egyes kortársnőik magas műveltségére. *Szent Hildát,* az angolszászok kiváló költőnőjét, még az egyházi zsinatra is meghívják, hogy tanácsával a püspöki kart támogassa. *Szent Liobát* maga *Szent Bonifác,* a németek nagy apostola oktatja a latin költészetre. *Szent Gertrud* kitűnő exegeta hírében állott. A Szentírást kívülről tudta s a görög nyelvben teljesen otthonos volt. *Cecilia, Hódító Vilmos* leánya, korának egyik legjobb bölcselője s költője. *Nagy Károly* leányai szorgosan látogatják a világhírű *Alkuin* előadásait.

A XVI. században *Cornaro Ilonát* a páduai pápai egyetem doktorrá avatja s kevéssel utóbb nyilvános tanszékre hívja meg.

A XVIII. században *Agnesi Mária Angelika* a bolognai egyetemen édesatyját a matematikai tanszéken közmegelégedésre helyettesíti. Maga *XIV. Benedek* adta meg erre a felhatalmazást. Kolléganője, a hírneves *Bassi*, a filozófiai s fizikai katedrán aratta a tudományos babérokat, mint ugyanazon egyetem pápailag kinevezett tanárnője.

Egyházi főiskolákon képzett jeles orvosnőket is szép számmal tudnak felmutatni a letűnt századok. Csupán *Frankfurt* városa 15 orvosnőjét tüntette ki egészen kiváló elismeréssel a XV. század folyamán.

Azonban valljuk be őszintén, mindezek *kivételek*. Az *Egyház* a nő előtt nem zárja el a boldogulás útját a tudományos pályán sem. Ámde egészen más dolog az arra hivatottaknak szabad pályát nyitni s más az arra nem hivatott átlagot testi s szellemi erejét meghaladó s természetes hajlamainak meg nem felelő utakra szinte rákényszeríteni. Kitekintve tehát a kivételektől, a nő kiképzésében is az ő első célja, hitvesi, anyai, háziasszonyi hivatása, legyen az irányadó.

e) Ami pedig a nők politikai szereplését illeti, szintén nem ütközik a hitelvekbe, hogy a nők, *inkább kivételesen,* a politikába is avatkozzanak. Be kell vallanunk, hogy vannak nyomós okok, melyek nagyon javallják, hogy legalább is az aktív választói jog a nőkre is kiterjesztessék. Manap, midőn már a választásoknál nem a jelöltnek adandó részletes politikai megbízásról van szó, hanem csupán az illetőnek világnézete, megbízhatósága, becsületessége felett szavazunk, a nők finom érzéke, meglátása, vallásos lelkülete a közügynek kitűnő szolgálatot tehet. Ámde nagyon sok szól az ellen, hogy a nő a pártpolitika hullámai közé vesse magát. A nő csakhamar maga fogja tapasztalni, hogy a politika nem neki való. Példa reá *Amerika*. Az *Egyesült Államok* legtöbb államában a törvényhozás megadta a nőknek a választói jogot. Azonban *Kansas, Michigan, Iova, Nebraska* és *Oregon* népe, amelynek ezt meg kellett volna erősíteni, éppen a nők agitációjára elvetette azt. *Massachusetts* is kénytelen volt a női választójogot visszavonni. *Bostonban* és *New Yorkban* női választói jog *ellenes* női ligák alakultak körülbelül 10, illetőleg 20 ezer taggal, amelyek több ízben petícióval fordultak a törvényhozáshoz, hogy a női választójogot visszavonja.

Igen! hagyjuk meg a nőt a csendes otthonnak s óvjuk meg lelkét a politika izgalmától, porától, füstjétől. Különben is, ha a nő otthonában férjét példájával, imájával megszenteli, főképp pedig mint *édesanya* gyermekeit bölcsen, istenesen neveli, sokkal nagyobb hatással van politikára s a haza sorsának intézésére, mint egy-egy szavazattal. Akinek kezében a jövő, ti. a gyermek, annak kezében a nemzetek, a világ sorsa.

Értekezésünk e részét, úgy véljük, nem fejezhetnők be csattanósabban, mintha idézzük *De Maistre* grófnak egészen ide illő szavait.

A gróf leánya egy alkalommal *Voltaire*-re hivatkozva így ír atyjának: „A nő éppúgy képes és való mindenre, mint a férfi”. A kitűnő gróf erre 1808. október 24-iki kelettel *Szentpétervárról* így felel leányának:

„*Voltaire* szava csupa üres hízelgés s egyike amaz ezernyi ostoba kijelentéseknek, melyeket a ferneyi filozóf tett. *Éppen az ellenkező az igaz.* A nők egy irányban sem alkottak mesterműveket. Nem ők írták az *Iliast,* sem az *Aeneist*, sem a *Megszabadított Jeruzsálem*et, sem az *Athaliát*, sem a *Misantrop*ot, sem a *Játékos*t.

A *Pantheont* s *Szent Péter dómot* sem ők építették, nem ők alkották meg a milói *Vénust*, sem a belvederi *Apollót.* Nem ők írták a *Princípiumok könyvé*t, sem a *Világtörténelem feletti értekezések*et, sem a *Telemach*ot. Az algebrát s a messzelátót nem ők találták fel, sem a szövés mesterségét.

De van egy nagy dicsőségük! Az ő keblükön, ölükben képződik, ami a világon a legnemesebb: a *jó* ember, a *jó* asszony. Ha a fiatal hölgyet jól nevelik, ha tanulékony, szerény és jámbor, egykor így is fog nevelni: és *ez a világ legnagyobb művészete.*

A sok tudomány (s még inkább a politikai szereplés!) a nőt annak a veszélynek teszi ki, hogy nem tetszik sem a férfiaknak, sem a nőknek. A férfiaknak azért nem, mert nem akarják, hogy asszony velük egyforma legyen, a nőknek pedig azért nem, mert nem tűrik, hogy egyik-másik nő náluk több legyen”.

És mikor a fiatal grófnő édesatyja e szavai miatt panaszra fakad: „akkor tehát a nő középszerűségre van kárhoztatva”, de *Maistre* így felel:

„Nem úgy van! *A nők a fenségesig emelkedhetnek,* de a női fenségesig. A nők nagy része erősen téved, midőn azt hiszi, hogy a nő *másképpen* nem tüntetheti ki magát, hanem csak *úgy*, ahogy a férfiak”.

II. A szülők és gyermekek

1. A gyermekek kötelességei szülőik iránt

A szülők tekintélye

Midőn az Úr az Evangéliumban kijelenti: *„Ne híjatok senkit atyátoknak e földön, mert egy a ti Atyátok, ki mennyekben vagyon”* (Mt 23,9), távolról sem akarta a szülői méltóságot kisebbíteni vagy megtagadni, hanem inkább megistenítette azt. Kívánja, hogy a gyermek szemében szinte elmosódjanak a testi atya, anya egyéni, emberi vonásai és átragyogjon azokon az ő általuk képviselt Atya, ki a mennyekben van. És ha voltaképpen minden tekintélyre áll ez, miként ezt a Bevezetésben bővebben kifejtettük, de egyikre sem inkább, mint a szülőire, mely az isteniből legközvetlenebbül s legtöbbet merített.

Isten a lét és élet ősforrása, – a szülő a Teremtő eszköze és munkatársa a lét és élet adományozásában.

Isten a legmagasabb méltóság az égben s a földön, – s a szülőnek a magáéból a legtöbbet adott.

Isten a legnagyobb hatalom a mindenségben, – a szülőknek ez isteni hatalomból a legbővebb rész jutott.

Ebből azután önként következik, hogy amint *Istent*, a legfőbb jót, minden jó adományozóját hálás szeretet illeti meg, éppen úgy kedves szüleinknek is, akik által az Isten a legtöbb lelki s testi jót közli velünk, hálával s szeretettel tartozunk.

Amint *Isten*, mint a legkimagaslóbb tekintély, a legnagyobb tiszteletre tarthat igényt, éppúgy Ő utána a szülők azok, akik tőlünk a legnagyobb tiszteletet követelhetik.

Amint *Istennek* feltétlen engedelmességre van joga, úgy a szülői hatalom az, amely előtt a gyermeknek Isten után leginkább meg kell hajolnia.

A *szeretet, tisztelet, engedelmesség* tehát a hármas gyermeki kötelesség, mely emberi természetünkbe a legmélyebben nyújtja le gyökereit. Éppen ezért, aki e hármas gyermeki kötelem ellen vét, egészen sajátos bűnt követ el az *Isten negyedik parancsa,* a *kegyelet*, a *„pietás”* ellen s mint ilyet a szent gyónásban külön meg kell említeni.

Így nevezetesen a kegyelet ellen vétünk, ha szüleinket életükben, épségükben, becsületükben, jóhírnevükben s család-kormányzói jogaikban sértjük, támadjuk meg. Ugyanis az e fajta vétkek irányulnak leginkább a szeretet, tisztelet s engedelmesség ellen, amellyel *szüleinknek* tartozunk.

Míg ellenben, aki szüleit csupán vagyonukban károsítja meg, bár súlyosan véthet, de nem annyira a kegyeletet, mint inkább az igazságosságot sértette meg, jóllehet azt sem oly fokban, s mértékben, mintha idegenek ellen követné el ugyanazt a bűnt, amint a „Hetedik Parancs”-ban bővebben ki fogjuk fejteni.

A) Szeretet

„Isten a szeretet.” Legfőbb parancsa: *„szeress!” – „Szeress engem”*, *„szeresd szüleidet s többi felebarátodat!”* Ez az egész *„tíz parancsolat”*.

Néhány évvel ezelőtt egyik nagyobb iskolai testületben kísérletképpen 700 gyermeket megkérdeztek: „hogyan képzeled el magadnak a jó Istent?” És csak 13 felelé a 700 közül: „Én Istent úgy képzelem, mint édesapámat!” Ez szinte valami beteges tünet. Úgy volna

rendjén, ha minden gyermek atyjában, anyjában látná Isten leghűbb képét, szüleiben szeretné a jó Istent.

A szeretetet a szeretet gyullasztja ki. És van-e tisztább, önzetlenebb, áldozatosabb, Istenéhez hasonlatosabb szeretet, mint amit a Teremtő az édesapa, anya szívébe oltott? Mennyi féltő gondba, aggodalomba, fájdalomba kerül az a gyermek anyjának, míg az a szíve alatt hordja s a világra hozza; mennyi munkába, verítékbe, könnybe, szenvedésbe, míg gyermekéből önálló, derék, becsületes ember lesz! Mindezt megkönnyíti, megédesíti a szeretet. Mi a szülő élete, mint szüntelen áldozat azért a gyermekért, akitől megfelelő viszonzást, hálát alig remélhet? Sőt, ha a szülő biztosan előre láthatná gyermeke hálátlanságát, még akkor sem tudna másért élni, mint gyermeke jövendő boldogságáért szerencséjéért. *Nero* anyjának állítólag még fia születése előtt megjósolták, hogy fia császár lesz, de anyját meg fogja gyilkolni. És az anya? – „Mindegy! – szólt – hadd öljön meg, csak legyen császár!” Ilyen az anya mind. Az isteni szeretetnek ez a tiszta átszüremlése az anyai, atyai szíven, mint bimbót, kifakasztja a gyermeki szívet. Már a bölcsőben a még öntudatlan szeretet mosolyra fakasztja a kicsi angyali arcot. A gyermek anyja felé tárja karocskáit, anyja keblére kívánkozik, szívére simul hízelegve. És az édesanya kárpótolva érzi magát eddigi összes szenvedéseiért s azért, ami csak reá még a jövőben vár. Ez az istenadta gyermeki szeretet, kell, hogy utóbb mind öntudatosabb s tevékenyebb legyen bennünk.

E szeretet megnyilvánul elsősorban az élő s elhunyt szülőkért való buzgó *imádságban*.

Hiszen, Istenem! ők is mennyit, de mennyit imádkoztak értünk! Mennyi fohász és sóhaj szállott érettünk az égbe már a bölcsőnk felett s azután azok az imádságra kitárt karok áldást esdve, óvva, védve kísértek bennünket minden léptünkben – nyomunkban az élet tekervényes, rögös, veszélyes útjain. Nem múlhatik el tehát nap a hálás gyermeki szív felett, hogy szüleinek ideiglenes s örök jólétéért ne ostromolná az eget.

Továbbá a hálás gyermek *ragaszkodik* szüleihez.

A nemes gyermeki szív már csak otthon, szülei közelében szeret melegedni. Mint az ártatlan egyiptomi *József*, otthon, atyja, anyja körében érzi magát jól s úgy kell őt szilajabb természetű testvérei után *küldeni;* s ha távoznia kell, legalább gondolatban, lélekben velük marad.

A francia-amerikai háborúban történt. A két ellenfél csatahajói egymással szemben csatakészen állnak s várják a jelet a támadásra. Az amerikai hajók egyikének fedélzetéről matróz veti magát a tenger hullámaiba. Mindenki szökevénynek, árulónak tartotta. Kihalásszák és nyomban rögtönzött haditörvényszék elé állítják. „Miért vetetted magad át gyáván a korláton?” kérdi a hadbíró. „Igen! átugrottam a korláton – feleli a matróz – de nem gyávaságból tettem. Kabátom a tengerbe esett s annak zsebében édesanyám arcképe. Otthon búcsúzáskor megígértem anyámnak, hogy képét – bármerre menjek is, mindig szívemen hordom. Sőt kezemet is adtam reá! Meg kellett tehát a képet a tengerből mentenem!” – És vájjon mi szívünkben hordozzuk-e szülőink képét? Ha az így van, akkor bizonyára jobban vigyázunk szívünkre és megmentjük azt. A későbbi jeles pap-tanár, *Dugonics Endre* kisgyermek korában halálra ítélt anyja után a tűzbe is belerohant. Alig hogy meg tudták a lángokból menteni.

Végül boldognak, nagyon boldognak érzi magát a gyermek, ha megerősödött karjával a gyengülő szülőket *támogathatja*, nekik lehetőleg kényelmes, gondtalan, derült életőszt biztosíthat.

Ez a legszebb, legédesebb, de egyúttal legigazságosabb kamat, amelyet a jó nevelés által felhalmozott, befektetett tőke méltán igényel.

És hol van gyermek, aki nem tartaná szent büszkeségének, hogy e kamatot bőségesen fizetni tudja?

Frigyes Ágost szász választófejedelem, akit 1697-ben a lengyelek hazájuk királyi trónjára hívtak meg (†1733), polgári öltözékben, méltóságának minden jelvénye nélkül

székvárosának, *Drezdának* utcáin sétálgat. Feltűnik neki az egyik szegény utcakövező, aki derült arccal, vidám dallal ajkán végzi fárasztó munkáját. Szóba áll vele: „Mennyi a béred?” kérdi tőle. „Tizenkét fillér”, volt a válasz. „Az bizony nem sok!” feleli a fejedelem. „De azért elég – viszonzá a szegény munkás – hogy belőle *magam* megéljek, sőt *kamatot* fizessek és *tőkét* gyűjtsék öreg napjaimra.” – „No ez bizony talány előttem”, mondja a fejedelem. „Ha akarod, jöjj, és saját szemeddel láthatod a megfejtését”, szól erre a munkás. És a jóságos fejedelmet szerény, kicsi otthonába vezeti el, ahol hat egészséges, vidor gyermek játszadoz a földön, miközben két aggastyán – a nagyszülők – vigyáznak reájuk. „Íme – mond a munkás – ezeket mind én tartom el. Szüleimnek fizetem a belém fektetett tőke kamatait, gyermekeimben pedig gyűjtöm a tőkét öregségemre.” *Fülöp Ágost* fejedelmi bőkezűséggel jutalmazta meg a talánynak ily szellemes és nemes megfejtését.

Ennél is sokkal meghatóbb s szinte a fenségesig emelkedik a gyermek erénye, ha szüleit *hősi áldozat* árán is kész támogatni.

Kicsiny leányról jegyezte fel a krónika. Az otthon bútorát, holmiját apródonkint már mind eladogatta, hogy beteg édesanyját táplálhassa. Végre gyermeki szívének legdrágább, becézett kincsét rejti – pityeregve – kötényékjébe, hogy a zálogházban néhány fillérért értékesítse. E kincs az ő hajasbabája volt. A zálogház hivatalnokait – bár hozzászoktak már a szívfacsaró jelenetekhez – elérzékenyítette ily nagy nyomor s a gyermeki szív hősi áldozata. Kis gyűjtést rögtönöztek maguk közt a család istápolására.

Nem kevésbé megindító annak a *nagy leánynak* esete, aki 1896-ban pompás hajzatát kínálta egyik bécsi fodrásznak megvételre. A leány 20 forintot kért bájos alakja e legnagyobb díszéért, a fodrász azonban csak 8-at ígért. Végre 10 forintban állapodtak meg. Egy – a magyar kiállításról éppen átutazóban lévő angol néma tanúja az alkudozásnak. A fodrász veszi ollóját s a szép hajat tulajdonába venni készül. Közbelép az angol, tudakolja a leánytól, hogy mi indítja őt erre a reá nézve kétségkívül hősi áldozatra. A leány némi szabódás után őszintén bevallja, hogy édesatyja tönkrement gyáros, anyja súlyosan beteg. A hajdan jó napokat látott család most éhhalállal küszköd. Az angol erre előveszi pénztárcáját és 100 font sterlinggel magának váltja meg a hajat. Ollót kér, *egyetlen szálat vág* le belőle, hogy eltegye örök emlékbe. A tekintélyes összeggel a leány atyja szerény üzletet nyitott, amelyen szemmel látható volt *Isten* áldása. Bizonnyal a hőslelkű leány áldozata érdemelte azt ki.

Jegyzet: A szülőkről való gondoskodás kötelme oly mélyen gyökerezik az emberi természetben, hogy még a *szerzetesi* hivatásnak is útját állhatja. Ha a szülők gyermekük támogatása nélkül éppen nem vagy csak nagyon nehezen élhetnének, a gyermek köteles a világban maradni s szüleiről gondoskodni. Bármily nehéz is lehet ez az áldozat, vigasztalja meg a gyermeket az a tudat, hogy *Isten* ily esetben a hivatást csak azért adta, hogy a világban is szentebbül éljen vagy pedig szerzetbe lépését *később* végrehajtsa.

A természet e törvényét az egyházjog is támogatja. Az 542-ik törvénycikk értelmében ugyanis *„tilos a szerzetbe felvenni a gyermekeket, kik atyjukat vagy anyjukat, nagyatyjukat vagy nagyanyjukat súlyos szükségükben támogatni tartoznak, hasonlóképpen a szülőket, akikre gyermekeik táplálás, nevelés dolgában még rászorulnak”.* Sőt, ha a szülők később jutnak szorult helyzetbe, elég ok lehet, hogy már fogadalmas gyermek fölmentést kérjen s szülei gyámolítására a világba visszatérjen.

Vétkek a szeretet ellen

Vétkezik a szeretet ellen az a gyermek, aki szülőivel szemben az ellenszenvnek vagy gyűlöletnek ad helyt a szívében. Talán semmi sincs, ami annyira elrútítaná s elvadítaná az Istentől oly remekül megalkotott emberi szívet, mint ez a természetellenes bűn.

Könnyen meglehet, hogy némely szülő gyermeke részéről kevésbé érdemel szeretetet. Ámde még ily esetben is a nemesen gondolkodó és érző gyermek *Szém* és *Jáfet* példájára szemét gondosan elfordítva igyekszik betakarni, elleplezni azt, ami a szülőknek szégyent okozhat.

Mélyen sérti a kegyeletet, ha a gyermek szüleivel haragban él, nincs hozzájuk szelíd, hanem csupán szúrós szava, megvető tekintete; életüket keseríti, rövidíti, sőt halálukat kívánja.

Vakmerő kihívása ez a bosszuló isteni igazságosságnak, mint ahogy kihívta azt maga ellen *Entner János* a felsőausztriai *Mühldorf* községben. (1911) Beteg édesanyja orvosért küldte. Ő egyben betér az asztaloshoz is, hogy koporsót rendeljen, „mert az öreg úgy sem viszi már sokáig". Még aznap este részeg fővel vizesárokba fulladt s másnap akár őt tehették az anyja számára rendelt koporsóba. Szerencsétlen anyja azonban felépült és még soká imádkozhatott bűnös gyermekéért az isteni irgalomhoz.

Súlyosan vétkezik, aki szüleit szükségükben, aggkorukban nem segíti, betegágyukon lelkük üdvéről nem gondoskodik. Sajátságos, hogy éppen a „legfinomabb" családokban a „leggyengédebb" gyermekek szokták ezt a főbenjáró kötelességüket elhanyagolni. Ha kicsiny s könnyű operációval szüleik életét megmenthetnék, bizonyára nem kímélnék meg szüleiket az ezzel járó félelemtől s fájdalomtól. És íme, ugyanezek a gyermekek engedik szüleiket szentségek, gyónás nélkül elveszni, minden valószínűség szerint a pokol szörnyű lángjaiba hullani, csakhogy meg ne ijedjenek az üdvösségnek annyi vigaszt és erőt rejtegető eszközeitől. Valóban az ily gyermekeknek nincs gyakorlati hitük s nincs szívük. Nagy bűn továbbá a szülők igazságos s törvényes végrendelkezését lehetőség szerint végre nem hajtani.

Jegyzet: Köteles-e a gyermek elhunyt szülői adósságát kifizetni? Az igazságosság és kegyelet egyaránt követelik, hogy a gyermek elhunyt szülői adósságát kifizesse, ha *ezek reája megfelelő vagyont hagytak.* Az adósság ugyanis a vagyont terheli; de meg a szülők becsületének épségben tartása gyermeki kötelesség. Ha azonban a szülők vagyon nélkül hunytak el, az adósság törlesztésére a gyermek – legalább is az igazságosság címén – nem kötelezhető. A szülők adósságának törlesztése még azon esetben sem terheli a gyermeket, ha a szülők a kölcsönöket gyermekük neveltetésére fordították. A neveltetés költségeit előteremteni ugyanis nem a gyermekeknek, hanem a szülőknek dolga, kötelessége.

B) Tisztelet

A szülök iránt tartozó tisztelet, mint a második gyermeki kötelezettség, megköveteli, hogy a gyermek szülőiben minden körülmények között elismerje a méltóságot, mely a természet rendjében a legelső, amellyel ti. földi teremtőinek tartozik s külső viselkedésével is tanúsítsa azt.

És emeljen bár bennünket a *Gondviselés* bármily magas polcra, el kell ismernünk, hogy vannak, kik a természet rendje szerint felettünk állnak. Ezek a mi édes szüleink, akik előtt mindig mélyen meghódolunk s akikkel szemben kézcsókkal szoktuk kifejezni szerető tiszteletünket.

A pápáknak, mint *Krisztus* földi helytartóinak lábcsókkal adóznak a hívek milliói, de ők leszállnak trónjukról, hogy anyjukat megtiszteljék. Így tettek *V. Sixtus* és *XI. Benedek* szegény, polgári származású édesanyjukkal szemben. A világi fejedelmek hasonlóképpen cselekszenek. *Salamon* király hallatlan keleti pompájában fogadja előtte porba hulló népe hódolatát, de nem feledkezik meg arról, hogy mivel tartozik anyjával szemben. Királyi székén ül, midőn egyszer édesanyja, *Bethsabé* lép a terembe. A király azonnal felkel, édesanyja elé siet s mélyen meghajol előtte. Azután egy másik királyi széket hozat elő, azt jobb felől a saját trónja mellé helyezteti s szülőjét arra ülteti.

Az újkorban is megtörtént, hogy egy anya császári fia trónja elé járult. *Letitia* asszony volt ez, *I. Napóleon* édesanyja. A lángeszű zsarnok, aki előtt egész *Európa* reszketett, aki *Krisztus* helytartóját, *VII. Piust* is tanácsadó bíboros főpapjaival együtt rabbilincsbe verte, határtalan gőgjében kezét anyjának csókra nyújtja. *Letitia* sértett anyai önérzettel utasítja vissza fiának kezét. „De anyám – szól erre e császár – nem vagyok-e én már most a te uralkodód?" „Igen – feleli *Letitia* – de én meg a te anyád vagyok és az is maradok!" *Napóleon* észre tért s maga csókolt kezet anyjának.

Vétkek a tisztelet ellen

Ezen köteles tisztelet ellen *vét* a gyermek, ha szüleit bármi módon lekicsinyli. Még tréfából sem illik szüleinket csak úgy bizalmasan „öregeknek" nevezni. *Súlyos bűnt* követ el, aki szüleit megvető vagy gyalázó szavakkal illeti, szóval, jellel gúnyolja, szegénységüket, egyszerűségüket, aggkori tehetetlenségüket szégyelli. *„A szemet, mely megcsúfolja atyját s lenézi anyja szülését, vájják ki a patakok hollói és egyék meg a sasok fiai"* (Péld 30,67) – úgymond az Úr. Nagy szégyen, midőn a keresztényeket olykor a pogányoknak kell a *IV. parancsra,* a szülők iránti tisztelet dolgában kioktatni.

Mintegy 60 évvel ezelőtt *St. Jean d' Acre*-ben egy édesapa, miután fiatal kereskedő fia megházasodott, szép tágas lakását úgy osztá meg vele, hogy magának tartá meg a felső, jobbik részt, míg fiának a kevésbé kényelmes, alsó lakosztály jutott. A fiú azonban csakhamar elégedetlenkedni kezdett s végül öreg édesatyját lakáscserére kényszerítette. Megtudja ezt a török helytartó, a szigorúságáról híres *Djezzer*. Megidézi a fiatal kereskedőt. Díványon ülve, hivatalnokaitól s hóhéraitól körülvéve fogadja. „Milyen vallású vagy te?" – veti fel az első kérdést. – „Én keresztény vagyok" – feleli az ijedtségtől sáppadozó kereskedő. – „Ám akkor bizonyítsd be a nálatok szokásos jellel s a hozzá tartozó szavakkal keresztény voltodat" – folytatja a török bíró. A kereskedő reszketve vet keresztet, halk hangon rebegve *„Az Atyának, Fiúnak s Szentléleknek* nevében." – „Még egyszer s egész hangosan!" – kiált rá a haragos pasa. A kereskedő engedelmeskedik. „Nos, hát, jegyezd meg magadnak jól, – dörgi erre a pasa félelmetes hangon, tőrét kezében forgatva – hogy *fölül* van s *első* az apa s *alul* a fiú. Most pedig eredj haza s cseréld vissza rögtön a lakást, költözzél abba, amely alul van, mert különben egy óra alatt fejed a földön fog gurulni." Mondani sem kell, hogy ezt a leckét a bűnös gyermek megértette; hazament, bocsánatot kért atyjától s hibáját jóvátette.

Sőt már a pogány ókorban, midőn a bölcs *Pittacus* meghallotta, hogy egy lelketlen fiatalember nem átallotta tulajdon édesatyját a bíróságnál beperelni, így szólította meg: „Te! ha nincs igazad, akkor elítélnek; ha pedig igazad van, megérdemled, hogy elítéljenek!" Még az istentelen *Rousseau* (Russzó) is megátkozza a hálátlan, tiszteletlen gyermeket s azt állítja, hogy „az ilyet agyon kellene verni, mint a veszett kutyát".

Még borzalmasabb bűn a tisztelet ellen, ha gyermek arra vetemedik, hogy szülei ellen *kezet emeljen,* azokat megfenyegesse, akár csak kissé is megüsse, meglökje, megrúgja. És itt nem annyira a cselekedet nagysága jön számításba, mint inkább a benne rejlő borzalmas tiszteletlenség. Az ily bűn szinte bosszúért kiált az égbe s Isten e kiáltásra felelni szokott… Bizonyos ifjú a kocsiból kibukva oly szerencsétlenül esett, hogy megsérült lábát le kellett operálni. „Éppen ezzel a lábammal rúgtam meg egyszer az édesanyámat" – vallotta be nyíltan keserves zokogás között.

Még a legdurvább lelkiismeretet is megkínozza előbb vagy utóbb az ily szörnyű bűntudata, emléke.

Midőn 1228-ban *Szent Antal Páduában* böjti szentbeszédeit tartja, töredelmesen ismeri be előtte egy *Lénárd* nevű fiatalember, hogy anyját megrúgta, mert ez őt valamely rossz ház látogatásától visszatartani akarta. A szent felháborodással szól: „Az ily láb megérdemelné, hogy levágják". És az ifjú, hogy a lelkiismeret marcangoló kínjától, szemrehányásától

megszabaduljon, hazasiet s lábát baltával levágja. *Szent Antal,* aki csupán a bűntudatot akarta az ifjúban felrázni, részvéttel értesül az esetről, felkeresi s csodásan meggyógyítja. *„Aki megveri (megrúgja) atyját vagy anyját, halállal haljon meg. – Aki megátkozza atyját vagy anyját, halállal haljon meg”* (Kiv 21,15–17) – hirdeti ki az igazságos, rettentő ítéletet az idők s örökkévalóság halhatatlan Királya.

Jegyzet: Liguri Szent Alfonz, egyike a legnagyobb tekintélyeknek az erkölcstanban, azt tanítja, hogy *„legalább is a halálos bűntől* menthető az a gyermek, aki a közmegvetés által megbélyegzett szüleivel – anélkül, hogy tőlük a belső szeretetet s a szükséges támogatást megtagadná – külsőleg nem érintkezik. Hasonlóképpen nem vádolható, legalább súlyos bűnről az a gyermek sem, aki szüleit, ha ezek aggkor, elmebaj vagy ittasság miatt józan eszüket nem használhatják, szóval vagy tettel fékezni, rendben tartani igyekszik”. Sőt vannak bizonyára körülmények, melyekben az ily eljárás teljesen bűntelen.

Bocsánatkérés

A szülők elleni tiszteletlenséget bocsánatkéréssel s a hiba megjavításával kell jóvátennünk.

Szép s üdvös szokás, hogy a gyermekek időnként, de főleg, midőn a szentgyónáshoz járulnak, szüleiktől *kézcsókkal kérnek bocsánatot.* Nagy kár volna, ha az ily épületes dolgokat a divatból kimenni engednők. Sőt még felnőtt korunkban se essék terhünkre ez az *Isten* előtt oly kedves megalázkodás és penitencia, főképp oly esetben, ha a szülők iránti tiszteletről egyben-másban valóban megfeledkeztünk. A gyóntatóatya ilyesmire kifejezetten ritkán kötelez, mert kíméli az emberi gyengeséget, nem akarja nehezíteni a megtérést, de meg aztán méltán fel is tételezi, hogy a szülők a *formaszerinti* bocsánatkérést, mely őket jog szerint megilletné, szívesen elengedik, ha gyermekük magát őszintén megjavítja.

C) Engedelmesség

Nincs hatalom, mely az egész emberiség részéről oly általános elismerésben részesült volna, mint a szülői hatalom. Sőt a pogányság, mely az Atyát, ki a mennyekben van, elfeledte s a legfőbb Lényben csak villámot szóró, bosszút lihegő zsarnokot látott, a földi apából is kegyetlen kényurat csinált. *Romulus* törvénye szerint „az apa teljes hatalommal bír a gyermeket kitagadni, eladni vagy megölni”. A pogány kínai még manapság is a neki alkalmatlan gyermeket minden lelkiismeret furdalás nélkül dobja oda az állatoknak vagy fojtja a mocsárba. A néger pedig, ha neki úgy tetszik, egy darab rongyért vagy egy kis pálinkáért rabszolgának adja el gyermekeit.

Az édes Üdvözítő volt az, aki halhatatlan igéivel: *„Hagyjátok a kisdedeket hozzám jönni…”* (Mt 19,14) a gyermeket is emancipálta s istenadta emberi jogaiba visszahelyezte.

Midőn azonban az isteni Mester a gyermeket átkos rabszolgaságából megváltotta, távolról sem vette le róla az engedelmesség üdvös terhét, azt a szent igát, amely alatt jómaga is meghajtotta istenemberi vállát.

A gyermek tehát köteles szüleinek szót fogadni *mindenben*, amiben csak *Isten* a szülők gondjaira bízta őt s *mindaddig*, amíg csak a természet rendje s a törvény értelmében önállóságát el nem éri. *„Gyermekek! engedelmeskedjetek szüleiteknek mindenekben, mert ez kellemes az Úr előtt”* (Kol 3,20) – int az apostol.

Engedelmesség nélkül ugyanis a szülők nem felelhetnek meg *Isten* adta hivatásuknak s nem teljesíthetik főbenjáró kötelességüket gyermekeikkel szemben.

A legpokolibb gondolat volt, melyet valaha a sötétség fejedelme embernek sugallt, a gyermekeket forradalmasítani s a *negyedik* s *hatodik* parancs ellen lazítani. Ily merényletre, a

kommunizmus idején is csupán a társadalom söpredéke, Isten s ember esküdt ellenségei vállalkozhattak.

Hogy azonban valamely bűnt a szüleinknek tartozó engedelmesség ellen *súlyosnak* ítéljünk, a következőknek kell közrejátszaniuk:

a) A *parancsnak komolynak kell lennie,* nem csupán tanácsnak, intelemnek, buzdításnak.

b) A *parancsolt dolog jelentékeny legyen,* vagyis olyan, mely az illető gyermeknek vagy pedig az egész családnak közjavát komolyan érdekli. Így pl. *súlyos* bűn alatt parancsolhatja a szülő, hogy gyermeke a saját maga jövője s a család jóléte érdekében erejéhez képest komolyan dolgozzék, a veszélyes helyeket, ismeretségeket, szórakozásokat kerülje.

Hogy azonban a gyermek a *negyedik parancs ellen is* súlyosan vetkezzék s így kettős halálos bűnt kövessen el, kell, hogy a tett elkövetésekor tudatában legyen s ügyeljen arra, hogy ezt vagy azt a dolgot nem csupán *Isten*, hanem a *szülők is* komolyan parancsolták vagy tiltották. Ily esetben a szülői parancs, illetőleg tilalom megszegését, mint külön bűnt a szentgyónásban fel kell említeni.

Ha pedig oly szülői parancsról vagy tilalomról van szó, mely nem egyes esetre, hanem valamely szokásra vonatkozik (pl. „ne járj a korcsmába, légy itthon kapuzáráskor" …), halálos bűn a *negyedik parancs* ellen rendszerint csak akkor forog fenn, ha a gyermek a szülői parancsot, illetőleg tilalmat gyakran megszegi.

c) Továbbá, mint minden hatalomnak, úgy a szülőinek is *határokat szab a cél,* amelyért *Isten* azt adta. Csupán ezen határokon belül köteles a gyermek szüleinek *„mindenben"* szót fogadni. Midőn a *Teremtő* a hitveseket a szülői méltóságra meghívja, egyben szent kötelességükké teszi gyermeköket fölnevelni, annak üdvéről, lelki s testi javáról gondoskodni és ami nélkül mindez lehetetlen, a házi rendet s fegyelmet fenntartani. Parancsolhatják, illetőleg tilthatják tehát gyermekeiknek mindazt, ami erre a célra szükséges és hasznos.

Midőn tehát elrendelik, hogy gyermekeik vallási és iskolai kötelességeiket pontosan teljesítsék, lelkük s egészségük veszélyétől óvakodjanak s mindezt ellenőrzik, a vétkes gyermeket büntetik, szoros szülői jogon cselekszenek. A gyermek viszont a szülők felügyelete s házirend alól magát ki nem vonhatja, szülői beleegyezés nélkül szolgálatot, foglalkozást nem vállalhat stb.

Ellenben nem tilthatják meg a szülők – mert hatalmuk kórén kívül van – hogy a gyermekek saját jövőjükről gondoskodjanak s hajlamaiknak megfelelő, lehetséges, tisztességes pályát válasszanak. Nevezetesen pedig az élet nagy választútjánál a gyermek joga a mindennél fontosabb életkérdésben dönteni: vajjon a parancsok tágas országútján akar-e maradni, avagy elfogadja a tanácsokat, amelyekkel az Úr áldozatos, de dicsőséges ösvényre hívja meg választottait. Igen! a gyermeknek elvitázhatatlan, természet adta joga annak idején *házasságot* kötni, *házastársát megválasztani,* vagy pedig – ha úgy tetszik – *egyházi, szerzetesi pályára lépni.* Úgy az egyik, mint a másik reánézve mentőhorgony, az üdvösség kérdése lehet, ki vitathatja el tehát a jogát, hogy egyikét vagy másikát megragadja?

A szeretet, tisztelet s jórend mindazonáltal megkövetelik, hogy ily nagy és a szülőket is annyira érdeklő lépés előtt velük értekezzék.

A *házasság* ügyében bizonnyal ők lesznek a legalkalmasabb tanácsadók. Hiszen ők ezt az utat járták meg, ezen a pályán szereztek értékes tapasztalatokat. Hiba volna a gyermek részéről ily segítséget igénybe nem venni. Mindazonáltal a szülői tanácsot a házasság kérdésében csupán akkor köteles a gyermek tekintetbe venni, ha az nagyon meg van okolva, főképp, ha az a tanács az isteni s egyházi törvényekre támaszkodik.

Ha azonban egyházi pályáról, szerzetesi hivatásról van szó, többnyire jobb, ha a gyermek szüleivel nem *tanácskozik*. A hivatást ugyanis, mint maga *Jézus* állítja, nem mindenki fogja fel, legkevésbé a szülők, akiket a hozandó áldozat elfogultakká szokott tenni. Személyes tapasztalataik e téren amúgy sincsenek. A gyermek tehát, akihez különben is már a legjobb tanácsadó, *Isten* szólott, érje be azzal, hogy kedves szüleivel egyszerűen közli szent

szándékát és elhatározását, beleegyezésüket s áldásukat kéri. Ha a szülők elengedik gyermeküket, a hozott áldozat *Jézus* ígérete szerint a százszorosát s az örök életet fogja számukra is megteremni. Bárcsak minden szülő úgy gondolkodnék e kérdésben, mint ahogy lisieuxi (liziői) *Kis Szent Teréz* édesatyja. Ez, midőn oly forrón szeretett, bájos leánykája tudtára adja, hogy *Jézus* őt zárdába hívja, örömtől kigyúlt arccal fogja meg annak kezét. „Jöjj, gyermekem – szólt – lépjünk együtt az oltáriszentségi *Jézus* elé, hogy megköszönjük neki a nagy kegyelmet, melyben családunkat részesíté s hálálkodjunk a kitüntetésért, amellyel engem megtisztelt, midőn az én házamban keresett magának menyasszonyt." De ez olyan – napjainkban ritka – atya is volt ám, akiről szent leánya Önéletrajzában elmondhatta: „Csak reá kellett néznem, hogy lássam, miként imádkoznak a szentek".

Ha azonban a szülőkben hiányzik – mint manapság oly gyakori eset – a hit szelleme, a lelki érzék, és beleegyezésüket megtagadják, a gyermek *Szent Alajos* példájára igyekezzék ima s penitencia által számukra *Isten* felvilágosító s erősítő kegyelmét kiesdeni. Ámde szent jogáról s a hivatással járó óriási lelki előnyökről kár volna lemondani. Egyébként szent elhatározását, ha teheti, megvalósíthatja szülői beleegyezés nélkül is; mert *„aki atyját vagy anyját inkább szereti, mint engem, nem méltó hozzám"* – mondja az Úr.

d) Végül külön is ki kell emelnünk, ami ugyan az előző c) pontból önként következik, hogy szüleinknek csupán megengedett dologban szabad szót fogadnunk. Amint a szülők a legcsekélyebb rosszat, pl. egy jelentéktelen hazugságot parancsolnának, *ebben* nem képviselik a végtelenül szent *Istent*, *ebben* nincs tehát tekintélyük, hanem a csábító megalázó szerepére vállalkoztak. Mennyire nem illik ez a szülői méltósághoz! Ily esetben a szülői akaratnak ellenszegülni nemcsak nem bűn, hanem sokszor hősi erény.

Szent Hermenegild királyfi atyjának, *Leovigildnek*, ki őt az áriánféle eretnekségre akarta kényszeríteni, a börtönből azt üzeni: „Inkább lemondok apám szeretetéről, a koronáról s az életről, semhogy hitemet megtagadjam". 568-ban szenvedte tulajdon atyja rendeletéből a hősi vértanúhalált. A 23 éves *Szent Perpetuát* felkeresi börtönében agg édesatyja. „Gyermekem – rimánkodik zokogástól fuldokolva, leánya kezét csókolgatva – könyörülj ősz apádon, ki téged karján hordozott s minden testvérednél jobban szeretett, könyörülj tulajdon gyermekeden, ki nélküled nem élhet! Térj vissza őseid (pogány) hitére!" De a nemes asszony, bár szíve majdnem megszakadt a fájdalomtól, kijelenti: „Atyám, én nem cselekedhetem Isten akarata ellen!" Ugyanez a szívet rázó jelenet, ugyane párbeszéd megismétlődött, midőn *Perpetuát* a vérpadra vitték, amelyen *Jézus Krisztusért* mindent feláldozott, ami csak drága s kedves az emberi szívnek, (†203) *„Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek"*, még ha ezek az emberek tulajdon szülőink is, és „jobb megszomorítani a szülőket, mint *Krisztust*". *(Klim. Szent János)*

Vétkek az engedelmesség ellen

Miután az előzőkben már kifejtettük, hogy mit parancsolhatnak a szülők joggal gyermekeiknek, s mikor vét súlyosan a gyermek a szülői parancs, illetőleg tilalom ellen, az engedetlenség bűneinek részletes felsorolása feleslegessé vált. De nem fog ártani, ha az effajta vétkek átkára s végzetes következményeire a figyelmet külön is felhívjuk.

A legelső, amivel jóságos *Istenünket* az életben megbántottuk, valószínűleg a szülőnk iránti *engedetlenség* volt. Bár a hiba akkor még jelentéktelennek látszott, nagy szerencse, ha a bölcs és előrelátó szülő keze a kicsi sebet nyomban, ha fájdalmasan is, gyógyítgatni kezdé. Mert a bűnben is van haladás. Később mind hatalmasabbon előtörnek – ha ugyan idejekorán le nem nyesik azokat – az önakarat szilaj, vad hajtásai, az öntudatos dac, a „mit törődöm vele!", az „azért sem!" és a lélek lejtőre került, gurul alá, miközben nyomon kíséri e bűnnek szörnyű átka. – „Honnét van az, hogy némely fiú és némely leány ahelyett, hogy szűzi ékességben ragyogna, megbélyegezve és megbecstelenítve áll a világ előtt? Mert nem

követték szüleik tanácsát: imádkozzatok és őrködjetek; szüleik tilalma ellenére utána futottak minden bűnös alkalomnak. Miért ül némely fiú és leány a vádlottak padján és ítélik el azt hosszabb-rövidebb börtön- vagy fegyházbüntetésre? Nem hittek szüleiknek és nem engedelmeskedtek nekik, midőn azt mondották: „Tartsd szem előtt Istent és ne társalogj rossz emberekkel". Miért fekszik nem egy fiú vagy leány legszebb éveiben a betegágyon vagy vándorol évei virágában ki a temetőbe? Mert megvetették szüleik intelmét, mert mohón itták a világ s érzéki élvezetek poharát s így maguk ásták meg tulajdon korai sírjukat. Nem egy fiú s leány élete mondhatatlanul szomorú, sokat sírdogál, fel-felkeresi édes szülei sírját, hol könnyes szemekkel sóhajtozza, vajha szót fogadtam volna nektek, most nem nyomna oly borzalmas súllyal a kereszt. És az utolsó ítélet napján, midőn a szülő s gyermek találkozni fognak az igazságos Bíró trónja előtt, mily iszonyú s vérfagyasztó lesz az engedetlen gyermekek s erélytelen szülők egymásra szórt vádjait s szemrehányásait hallani!" (Melcher nyomán) Az utolsó nagy világkatasztrófát mi idézi elő, a mindenség pilléreit mi döntögeti ki, ha nem az isteni s emberi *tekintély megvetése?* A romok az *engedetlen*, lázadó teremtményt temetik lángsírjába, örök halálra.

Vajha minden gyermek, aki *Szent Ágostonnal* kénytelen bevallani: „miután megvetettem anyámat, kit nekem adtál, téged vetettelek meg, *ó Istenem"*, mint ez a nagy egyháztanító még idejekorán, őszinte megtéréssel vigasztalná meg annyira elszomorított, érte kesergő, érte imádkozó szülőit!

A szülői hatalom megszűnése

Amíg a szeretet s tisztelet a szülők iránt örökérvényű, minthogy a szoros értelemben vett atyai (szülői) halalom csupán a gyermek *nagykorúságáig* terjed, így a gyermeki engedelmesség kötelme is. Ezentúl a gyermeknek *illik* ugyan a *szülők tanácsát* kikérni, sőt ha otthon marad, *köteles is* a házi fegyelemnek magát alávetni, de egyébként szabadon, önállóan cselekedhetik.

Minthogy pedig a nagykorúság időpontját maga a természet el nem dönti, az állami törvényeknek kell azt megállapítaniuk.

Hazánk törvényei szerint az ember 24 éves korában éri el nagykorúságát, eltérőleg a többi államoktól, amelyekben többnyire a 21-ik életév van határvonalnak kijelölve. Kivételt alkotnak a férjhez menő leányok (de nem így a házasuló ifjak!), akiket házasságkötésük bármely életkorban nagykorúsít. Továbbá az önálló ipart vagy önálló háztartást kezdő egyének; az előbbiek 18 éves, az utóbbiak 20 éves korukban válnak nagykorúakká. A törvénynek ezen intézkedései lelkiismeretben is irányadók.

Törvénytelen gyermekek

Törvényteleneknek nevezzük azokat a gyermekeket, akik oly férfiútól s nőtől származnak, akiknek viszonyát érvényes vagy legalább jóhiszeműleg érvényesnek vélt házasság nem szentesíti, igazolja. (1114. kánon.) Minthogy e szerencsétlen gyermekek törvénytelen úton, vétek által lőnek az emberi társadalomba beledobva, reájuk a szülői hatalom olyként, mint a törvényes gyermekekre, ki nem terjed s a törvényes gyermekek jogaiban, örökségében, előnyeiben nem osztozkodnak.

Mindazonáltal a szeretet és engedelmesség törvénye alól ők sincsenek felmentve, mert ez a gyermeki viszony szoros folyománya s a nevelés lehetőségének szükséges feltétele. Viszont a szülők, és pedig a természetjog szerint *mind a ketten,* kötelesek a gyermeket az *anya* társadalmi viszonyai szerint vagy legalább is *emberhez méltó módon* ellátni, nevelni, jövőjéről gondoskodni.

Jóllehet a jog a törvénytelen gyermeket kénytelen – a közjó érdekében – megbélyegezni s bizonyos előnyöktől megfosztani, de azért a keresztény szeretet őt sem taszítja el kebléről. Hiszen a szegény gyermek, aki egyébként a legszebb, legnemesebb lelket kaphatta *Istentől*, származásáról mit sem tehet, a társadalom leghasznosabb tagjává s az ég szentjévé válhatik.

Jegyzet: Ha a fogantatáskor, születéskor, avagy a kettő közti időben (lásd 1116. kánont) a szülők érvényes házasságra léphettek, szóval bontó akadály köztük fenn nem forgott, a gyermek a reákövetkező házasság által törvényessé lesz. Midőn a származás törvényességét illetőleg kétség merül fel, a jog mindig a gyermek pártján áll s őt törvényesnek minősíti, míg csak az ellenkező be nem bizonyosodik.

Szeretet a testvérek iránt

A közös vér, de még inkább a *közös szülők iránti kegyelet* testvéreink iránt *különös* szeretetre kötelez bennünket. A testvérek közötti béke, egyetértés a szülők legnagyobb öröme, vigasza s így a legszebb *hála* a gyermekek részéről, mellyel *szülőiknek adózhatnak.* Viszont a viszály s gyűlölködés egyike a legnagyobb keserveknek, amelyet a testvérek a *közös szülőknek* okozhatnak s gyalázat, amellyel a már talán elhunyt szülőik szent emlékét behomályosítják. Mily szomorú látvány, midőn testvérek még apjuk, anyjuk koporsójánál sem akarják egymást ismerni s a szülői sírnál sem akarnak találkozni!

Szeressük azért testvéreinket még akkor is, ha ez – mint minden erény itt a földön – kisebb-nagyobb, sőt hősi áldozattal járna is. Támogassa főképp az idősebb a fiatalabbat s tartsák fenn szerető, érdeklődő összeköttetésüket az egész élet folyamán: *„Az egyetértő testvérek olyanok, mint az erős vár.”*

Sohasem engedjék, ami éppen nem ritkaság, hogy az irigység és kapzsiság ördöge szívüket szétválassza. *Angolországban* történt, hogy egy apa rossz fiát az örökségből kitagadta. Halála után azonban a fiú megjavult. Erre öccse ezt írja neki: „Kedves bátyám. Atyánk, mint tudod, engem tett kizárólagos örökösévé. Ha ma is élne, ezt nem tenné. Ő csak azt a fiút akarta kizárni, aki voltál s nem azt, aki ma vagy. Siess! felezzük meg a vagyont”. Nemde szép és épületes az ily önzetlenség! Nem kevésbé szép példát adott erre az a két testvér (egyik már házas, a másik még nőtlen), akik az atyjukról reájuk szállott földeket, testvériesen osztozkodva, egymás mellett békén birtokolták. A munkát – mint hajdanában a szülői háznál – közösen végezék egymást támogatva. Ott állnak már szép sorban az aratás után az aranysárga búzakeresztek a testvérpár szomszédos földjén. Az idősebbnek egyik szép napon gondolat ötlik eszébe: „Ejnye, az én szegény öcsém úgy dolgozik nekem, mint valami szolgalegény; hozzá még nincs is oly kedves, barátságos családi otthona, mint nekem. Egy kissé meg fogom tréfálni! Éjszaka meg fogom felette szaporítani a megérdemlett isteni áldást s a saját búzakeresztjeimből néhányat az ő földjére hordok át”. Érdekes, hogy a fiatalabbnak a szeretet egészen hasonló gondolatot sugallt: „Én csak magányos ember vagyok; mi szükséges nekem? Bátyám családos ember már, feleségről, gyermekről is kell gondoskodnia. Segítek rajta. Néhány keresztet éjszaka suttyomban átteszek az övéi közé”. Másnap reggel mindketten szinte elképedve látják, hogy valamely titokzatos kéz beleártja magát s a dolgot visszacsinálja. Kevéssel utóbb újra megpróbálták, hogy tervüket keresztülvigyék, a titokteljes kéz azonban megint csak meghiúsította mesterkedésüket. Meglesik a tettest s rajtakapják – egymást. Nem kellett sok magyarázat. Egymást átölelve sírnak örömükben.

Ki nem látja, érzi, hogy mily szép az ily önzetlenség! A szeretet boldogsága a hozott áldozatoknak bőséges kárpótlása.

És még ha a testvéri szeretet a hősiességig emelkedik, mily elragadóan szép látványt nyújt az égnek s földnek!

1901. szeptember 4-én történt, hogy *London* egyik legforgalmasabb utcáján a kis 11 éves *Galaman* négyéves öcsiképét saját elgázoltatása árán nehéz teherkocsi elől megmenti. Midőn véresen, haldokolva a kórházba viszik, első kérdése: „Hazavitték öcsémet?” Majd később ágyánál zokogó édesanyjához: „Anyám ne haragudjál reám, hogy ezt tettem! Tudom, hogy meg kell halnom, de szívesen halok meg, csakhogy öcsém megmenekült!”

Mindazonáltal tudnunk kell, hogy a testvéri szeretet s az abból eredő kötelezettségek távolról sem oly szorosak, mint aminőkkel a szülőkkel szemben tartozunk. Nevezetesen a szülők támogatása szükség esetén az *igazságosság* követelménye, a testvérek felsegélyezése csupán a *szereteté*. Innen van, hogy testvérei támogatása miatt senki sem köteles magasabb hivatását feláldozni.

A szülők helyettesei

A szülök helyébe, ha azok elhalnak vagy kötelességeik teljesítésében egyébként akadályozva vannak, elsősorban a *nagyszülők*, illetőleg *mostohaszülők* lépnek. Amint ezek a gyermekkel szemben a szülői kötelmeket teljesítik, úgy viszont a gyermek részéről megfelelő szeretetre, tiszteletre s engedelmességre tarthatnak joggal igényt.

Azonkívül a szülők tekintélyüket *tanítókkal* s *nevelőkkel* is megoszthatják. Hatalmuk ezeknek a gyermek felett csak annyi, amennyit a szülők átengednek. Innen van, hogy a gyermekeket csupán – legalább is feltételezett – szülői engedéllyel fenyíthetik. A gyermek viszont ezekben a *szülőknek* hódol, a szülőket szereti s tiszteli elsősorban.

A távolabbi rokonokkal szemben valami különös kötelezettséget az általános felebaráti szereteten kívül a keresztény erkölcstan szorosan nem ír elő, legalább is olyat nem, amelynek megsértése különös bűn volna.

2. A szülők kötelességei gyermekeik iránt

Minthogy a házasságnak Istentől kitűzött első s legfőbb célja a gyermek, azért nem csupán a hitvesi jogokat közli, hanem egyúttal kötelezettséget is hárít a házasokra, hogy a fogant magzatot megőrizzék s felneveljék.

A nevelésnek szinte végtelen fontosságát *Egyházra, hazára,* az *emberiségre*, de elsősorban magára a *gyermekre* nézve egyetlen gondolkodó egyén sem vonhatja kétségbe. A nevelés mikéntjére nézve azonban a világnézeti különbségek szerint nagyon szétágaznak a vélemények. Mi itt csupán a *katolikus* erkölcstannak e pontban támasztott követelményeit akarjuk röviden összegezni.

Mikor kezdődik a nevelés?

A gyermeknevelés nagy problémája, feladata már messze a gyermek születése előtt veszi kezdetét. A németnek van egy eredeti közmondása: „Ha a szülőket jól nevelték volna, már jól nevelt gyermekeket hoznának a világra”. Egyes kivételektől eltekintve, maga az élet számtalan esetben bizonyítja, hogy könnyelmű, erények híján szűkölködő, szenvedélyeknek hódoló szülők világias szellemet, hitetlenséget, alacsony gondolkodásmódot hagyományoznak gyermekükre. És bár nagyon igaz, hogy mindenki szabadakarattal születik s így saját sorsának kovácsa, de az nem kevésbé igaz, hogy sokszor iszonyú, szinte ellenállhatatlan hajlamosságot örököl szüleitől, amely, főképp ha a rossz nevelést is hozzászámítjuk, megpecsételi számosaknak földi, sőt örök katasztrófáját. Nem ártana erre is tekintettel lenni, midőn embertársaink felett, sokszor elég szívtelenül pálcát törünk: „Istenem,

kik voltak a szülei?! Hogyan nevelték ezt a szegény embert?!" – Viszont istenfélő, jámbor szülők már vérükkel az erény csíráit ültették el a gyermekük szívében.

Azért is a gyermek sorsa az esküvő oltáránál már szinte eldőltnek tekinthető.

Kiket s mi hozott össze ahhoz az oltárhoz? Talán az „aranyos" nagypapa vagy „ezüstös" nagymama szőtték a frigyet, avagy a rang, szellem, modor előkelősége hozta össze a jegyeseket? Talán a szerelem? Helyén van! De minő szerelem? Csupán érzéki? Csupán emberi? Vagy a *keresztény* szerelem, amelyet elsősorban az erény szépsége, elragadó bája gyújt és amelyet maga *Isten* ébreszt a neki tetsző, választott lelkekben? Sorsdöntő kérdések ezek a leendő gyermekre nézve.

Minthogy pedig szolid, megbízható erény, vallás nélkül elképzelhetetlen, egyike a legfőbb szempontoknak a jegyes kiszemelésénél annak *vallása* s *vallásossága* legyen.

A gyermek a szülőknek mintegy közös eredője. Közös vallás, közös erény ülteti a hithű, derék, becsületes nemzedék életfáját. Vegyes vallásból, vegyes erkölcsi életből valami vegyülék támad a gyermek lelkében (hitközöny), vagy pedig valami keverék a gyermekek között. Mutatja ezt *Szent Ágoston* közismert élete,[2] akiben az, amit édesanyjától kapott, csak nagy nehezen, sok vihar után tudott afölé kerekedni, amit szilaj, pogány atyjától öröklött. Egyik modern családban pedig a vallásos anyától s a hitetlen protestáns apától három gyermek: egy derék pap s két aposztata származott.

Azért úgy volna helyén, ha minden keresztény családi otthon homlokzatára oda lehetne vésni: *„Szentek fiai vagyunk és nem egyesülhetünk úgy, mint a pogányok, kik nem ismerik az Istent".* (Tób 8,5)[3]

A) A gyermek testi nevelése

Az áldott állapot

A nevelés már az áldott állapottal kezdetét veszi. Azok a hónapok, melyeket a magzat anyja szíve alatt tölt, jövendő sorsára sokkal kihatóbbak, mint azt általában gondolnók. Mert ami csak az édesanya idegzetét, lelki világát erősebb izgalomba, hullámzásba hozza, a gyermek szervezetén s lelkén is valami titokzatos módon letükröződik. Azért is az anya, ha születendő gyermeke javát, boldogságát szívén viseli, az áldott állapotban óvakodni fog az idegekre erősen ható táplálékától, italtól (erős tea, kávé, szesz), nemkülönben mértéktelen, főleg tilos gyönyöröktől, izgalmas olvasmánytól, színháztól stb., különösen, ha ezek a tiszta erkölcsöt is sértik.

Ellenben a békés, tiszta, vallásos élet az anyaméhben rejtezkedő gyermekre nézve is a legnagyobb jótétemény. Olasz anyák áldott állapotban remek-művű arcképek szemléletébe szoktak merülni azon hitben, hogy a szép élvezete gyermeküket is megszépíti. A keresztény anya térdeljen gyakran a tabernákulum elé, szemlélje, imádja ott az *isteni, legszebb Szívet,* hogy annak remek vonásai a keblében hordott kicsi gyermeki szív vásznára is minél hűbben lerajzolódjanak.

Az anyatej

Az anya gyermekét tulajdon tejével táplálja. Ez a természet rendje, amely alól semmi rang, legfeljebb csak a szükséghelyzet menthet fel. Ezt a szülői kötelmet a modern tudomány még az erkölcstani íróknál is hangosabban sürgeti. A gyermek fejlődő szervezetét ugyanis

[2] Magyar nyelven pompásan megírta dr. Babura László. Megjelent a Szent István-Társulat kiadásában.

[3] A vegyesházasság átkáról főleg a gyermeknevelés szempontjából bőven szól e könyv szerzője „A Keresztény házasság" vagy „Jegyesoktatás" című művében. 1923 illetőleg 1925. „Mária-kongregáció" kiadása.

tulajdon édesanyja teje fejleszti, építi legüdvösebben. Ehhez járul még a nem csekély testi, sőt erkölcsi veszély, amelybe a gyermeket a beteg vagy romlott erkölcsű dajka teje döntheti. A szoptató-dajkáknak fontos ok nélküli igénybevétele vétség a társadalom ellen is. Számos szegényebb sorsú fiatal anyát ugyanis arra bírhat, hogy saját gyermekét elhanyagolja, veszni engedje, sőt tiszta erkölcsét is áldozatul dobja, csakhogy elég kényelmes és jövedelmező dajkai állását minél tovább élvezhesse.

A gyermek anyagi gondozása

A szülő azután a gyermeket táplálékkal, ruhával, lakással, szóval minden szükségessel tartozik ellátni, míg csak az magáról gondoskodni nem tud. Sőt később is, az élet folyamán, ha nagy szükségbe jut, a szülői ház ajtaján segélyért mindig joggal kopogtathat. Ez a jog oly mélyen gyökerezik a természetben, hogy még a gyermek rosszasága, elpazarolt öröksége sem szüntetheti meg azt teljesen. Ha már nem tud magán segíteni másként, a szülőknek kell a *legszükségesebb* dolgokban helytállniok. Sőt még a gyermek adósságát is ki kell fizetniök, melyet az *a szükséges önfenntartás* kényszere folytán csinált.

Ezzel a szülői kötelességgel szöges ellentétben van a gyermek kitétele, elhagyása, hogy annak felneveléséről a közjótékonyság vagy az állam gondoskodjék. (Lelencházak) A gyermek iránt tartozó igazságosság s kegyelet súlyos megsértése ez, s kétségkívül *halálos bűn,* hacsak a szülőket életük, hírnevük veszélye vagy végső szükség nem kényszeríté eme kegyetlen lépésre.

Ha vagyonos szülő vetemedik ily cselekedetre s a gyermek a polgárok adóiból fenntartott állami lelencházba kerül, a szülő a nevelés költségeit az államnak visszatéríteni köteles. A jótékony alapítók azonban, ha a gyermek ily magánintézetben kap befogadást s ellátást, visszatérítésre, főképp a szegények részéről – úgy látszik – igényt nem tartanak. Az ő céljuk ugyanis minél több ily szegény gyermek-élet megmentése volt, ámde ezen jámbor szándékuk megvalósulása nem volna eléggé biztosítva, ha bárkivel szemben is visszatérítésre jogot formálnának.

Végül a szülők kötelesek gyermekök boldogulásáról gondoskodni, neki módot s alkalmat nyújtani, hogy hajlamainak megfelelő pályát, hivatást, foglalkozást válasszon s az erre szükséges ismereteket megszerezhesse. Ha nagyobb megerőltetés nélkül tehetik, valamelyes örökséget is gyűjtsenek s rajta legyenek, hogy főképp leányaikat rangjuknak megfelelő tisztességes hozománnyal kiházasíthassák. A tehetségükhöz mért hozományt nem tagadhatják meg tőlük, hacsak házasságukkal *igazságos okokból* egyet nem érthetnek. Hasonlóképpen jogtalanság volna szerzetbe lépni akaró gyermekeiket a szükségesekkel el nem látni.

B) A gyermek lelki nevelése

A szent keresztség

Első gondjuk legyen a szülőknek, miután gyermekük a világra jött, hogy az lelkileg újraszülessék, ami *„víz és Isten igéje által”* történik a *szent keresztségben.* E nagy szentségtől a gyermek örök üdvössége függ. Másrészt a gyermeki élet fonala, főleg annak hajnalán oly vékony, oly könnyen s váratlanul elszakadhat! Mindebből következik, hogy a gyermeket lehetőleg *hamar* a keresztkúthoz kell vinnünk. Az új egyházi törvénykönyv is sürgeti, hogy az *„mielőbb”* megtörténjék. (770. kánon.) *Lig. Szent Alfonz* halálos bűnnek minősíti, ha a szülők azt 10 napon túl halasztják. A keresztelésnek templomban vagy nyilvános kápolnában kell végbemennie, hacsak a sürgős szükség mást nem követel. Magánházakban csak fontos okból és főpásztori engedéllyel szabad a keresztség szentségét kiszolgáltatni. (772–776.

kánon.) *Keresztszülőnek* csak olyat választhatunk, aki a szülőket a keresztény nevelésben valójában támogathatja, sőt esetleg helyettesítheti is. Miért is 14 éven felüli, hitük szerint élő keresztény katolikusok legyenek. Az ily keresztapa vagy anya a gyermek lelki rokonává válik. Nem katolikus vagy egyházi büntetés alatt álló egyén (pl. szabadkőműves) nem töltheti be *érvényesen* a keresztszülő szerepét s így nem is lesz a megkereszteltnek lelki rokona. (765. kánon.)

A keresztkút fürdőjéből a gyermek újjászületve, mint Istennek mennyei szépségű, hű arcképe, mint a *Szentlélek* eleven temploma kerül vissza a szülői kebelre. A nagy egyházi írónak, *Origenes*nek édesatyja, *Szent Leonidás* vértanú, naponkint buzgón csókolgatta gyermeke keblét, mint a benne lakozó Istenségnek hajlékát, miközben így imádkozott: „Ó Isten, óvd meg őt a kísértéstől s a bűntől, szenteld meg őt ismeretedben s szeretetedben; engedd őt jóvá, használhatóvá s boldoggá lenni a földön és üdvözültté tenálad”. *Isten* küldi vissza a keresztkúttól – az újabb jogcímen sajátjává vált – gyermeket természetes szülőinek. *„Vidd el* – mondja, mint hajdanában Fáraó leánya *Mózes* anyjához – *vidd e gyermeket és neveld föl nekem, én megadom jutalmadat”.* (Kiv 2,9)

Igen, neveld fel *Nekem!* nem a világnak, nem a saját szenvedélyeinek, nem a kárhozatnak. Nekem, aki szent és tökéletes vagyok, egyedül képes a lelket boldogítani, üdvözíteni. Az eszközök pedig, melyek e magasztos célra a szülők rendelkezésére állnak: a tanítás, példa, javítás és éber felügyelet.

Tanítás

Dr. Windhorst 1879. szept. 11-én az *acheni* katolikus nagygyűlésen mondotta e szép s emlékezetes szavakat: „Ha az anya magát lefényképezteti, legjobban szeretném, ha oly helyzetben tenné azt, amint ölében ülő gyermekének a katekizmust magyarázza”. *Carpinetóban* még ma is áll a nagy gesztenyefa, melynek árnyékában a kis *Vincenzót,* a későbbi kiváló *XIII. Leo* pápát, édesanyja a katekizmusra oktatta. Így van helyén. A legelső iskola az édesanya öle legyen. Vannak, akik nem ok nélkül hangoztatják, hogy a gyermek nevelése hatodik életévével már be van fejezve. Bizonnyal így van, ha a vallásos élet megalapozását értjük alatta. A gyermeki lélekbe a szent keresztség valami természetfeletti fogékonyságot oltott a vallási igazságokkal szemben, sőt azok csíráit a szívbe már el is ültette. E csirák ébresztgetését alig lehet elég korán kezdeni. Meglepő s nagyon vigaszos eredményeket fog e tekintetben a buzgó édesanya tapasztalni.

Minthogy pedig a szülő a gyermek oktatását főleg a mai kor igényeinek megfelelően maga egyedül be nem fejezheti, kénytelen és köteles a gyermeket *iskolába* küldeni.

Iskoláztatás

Az iskolának azonban a szülő helyettesítőjének s képviselőjének kell maradnia, a *szülő vallási meggyőződése szerint* nevelnie s tanítania. Azért is a *katolikus* szülőknek feltétlen joguk van a *katolikus iskolára.* Nem vonjuk ugyan az állam ellenőrző jogát kétségbe. Az állam közegei által utána nézhet, hogy az iskola nevel-e számára alkalmas és hű polgárokat, de a természet adta szülői jogot el nem kobozhatja. Hiszen az állam célja, hogy polgárait kiszolgálja, nem pedig, hogy mint valami *Moloch,* mindenüket, még gyermekeiket is elnyelje.

Azonban a katolikus szülőknek nemcsak joguk van a katolikus jellegű alsó s felső oktatásra, de egyben főbenjáró *kötelességük* is gyermekeiket *csak oly* iskolába küldeni, ahol hitbeli meggyőződésük s tiszta erkölcsük óvva, támogatva lesz s hajótörést nem szenved.

Ha pedig csupán állami, semleges vagy másvallású iskolák állanak a szülők rendelkezésére, egyedül a megyés főpásztoroknak áll jogukban a Szentszéktől kapott utasítások szerint megállapítani, vajjon milyen körülmények között szabad az ily iskolákat

látogatni s mily óvintézkedéseket kell alkalmazni, hogy a romlás veszélye elkerülhető legyen. (1374. kánon.) Így pl. újabban az *Egyház* megengedte, hogy az angol katolikus ifjúság bizonyos elővigyázati intézkedések betartásával az *oxfordi* és *kanterburi* egyetemeket látogathatja, minthogy hazájukban nincs katolikus egyetem.

Súlyosan vét tehát a szülő és feloldozásra nem érdemes, aki gyermekét nagy szükség s kellő körültekintés nélkül protestáns, zsidó vagy akár oly állami iskolába adja, melyben másvallású, hitetlen, vallástalan, aposztata tanerők tanítanak. A szülő nem nyugtathatja meg lelkiismeretét azzal, hogy ily intézetekben katolikus *hitoktató is* működik.

Súlyos felelősség terheli továbbá a katolikusokat, akik, hogy bizonyos áldozatoktól magukat mentesítsék, iskoláikat az államnak vagy a politikai községnek, főleg ha az vegyes vallású, kiszolgáltatják. Megeshetik ugyan, hogy időközönkint az államtól buzgó, hite szerint élő tanerőket kaphatnak, de nem ritka eset, hogy az állam protestáns, zsidó, vallástalan tanítókat vagy tanítónőket küld majdnem tisztán katolikusokból álló község nyakára, akik aztán munkába veszik a zsenge gyermeki lelket; de legalább is jópéldát nem adhatnak, sőt talán tiltott viszonyban (pusztán polgári házasságban) élve, az egész katolikus közönséget botránkoztatják.

Nyugodt lelkiismerettel engedheti át a szülő fiát, leányát ily kezeknek? Ilyféle állami iskola állhatott fenn a katolikus iskola mellett 1579-ben a belga *St. Hubert* községben. Két gyermeknek szélhűdött, vak édesanyja gyötrődött ugyanott penészes szalmazsákján. Fekvőhelyéhez lépnek: „Vagy add gyermekeidet az állami iskolába, vagy pedig beszüntetjük tartásdíjadat a szegénypénztárból!” És az édesanya? „Tehát vagy nyomorult életemet kell odaadnom, vagy a gyermekeim lelkét! Üssetek hát agyon, ha van bátorságtok, *de gyermekeim a katolikus iskolába fognak járni!”* Veszélyesek az ifjúságra nézve az ún. *koëdukációs* (– együttnevelő) iskolák is, amelyben fiúkat s leányokat, hogy „erkölcsi érzéküket megedzzék, egymást finomságra neveljék” stb. ugyanazon tantermekben s ugyanazon padokban vegyesen oktatják. Mi egyéb ez, mint az áteredő bűnnek s káros következményeinek gyakorlati tagadása? Aki az emberi természetet igazán ismeri, be fogja látni, minő rombolást vihet végbe ez a „modern” rendszer a serdülő ifjúság lelkében s mily bölcs oka volt a *Szentszéknek*, hogy a koedukációs iskolákat az amerikai püspöki karhoz 1875. jún. 30-án intézett utasításaiban szintén elítélje.

Ugyanazon szellem, mely a koedukációt szorgalmazza, sürgeti az ifjúságnak közös, iskolai *nemi felvilágosítását is.* A szülőknek viszont szent joguk és kötelességük gyermekeik legdrágább kincse, lilioma ellen irányuló eme merényletekkel szemben *erélyesen állást foglalni.*

Ezzel azonban korántsem akarjuk mondani, hogy a nemi felvilágosítás annak *idején* s *helyén* a maga *módjával* végbe ne menjen. A nemi életre vonatkozó teljes tudatlanság ugyanis a gyermeki szív tisztaságára épp oly veszélyes, mint a korai felvilágosodás.

Ezt a kényes és sok tapintatot igénylő feladatot a gyermek tulajdon szülei, illetőleg lelkiatyja vannak hivatva megoldani. Ezek ismerhetik ugyanis a gyermek testi s lelki fejlettségének fokát, amelyhez a felvilágosításnak alkalmazkodnia kell. Az esze használatát elért gyermeknek egyelőre elég, ha azt tudja, hogy atyjának s anyjának közös gyermeke. Az ösztönösség jelentkezésekor oszlassuk el ügyesen a gyermek lelkében azt, ami az egész dologban titokzatos, ami a kíváncsiságot s képzeletet ingerli. Adjuk meg neki a módokat s eszközöket, amelyekkel ébredő érzékiségét féken tarthatja s a reája mind sűrűbben törő veszélyeket elhárítja. A gyakori szentgyónás s áldozás e korban szinte nélkülözhetetlen.[4] Jól nevelt, testileg is edzett ifjaknál s főleg leányoknál a szent s boldogító, számtalan kísértéstől mentesítő tudatlanság meglehetősen hosszú ideig kihúzható. A teljesen kifejlődött, főleg

[4] Alkalmas olvasmány is sokat segíthet. Dr. Tóth Tihamér: „Tiszta férfiúság” című pompás könyvével számtalan fiatal ember örök háláját érdemelte ki.

házasságra készülő fiatalokkal az apa, anya s lelkipásztor a szükséges, hasznos ismereteket a nemi életet illetőleg, bár szemérmesen, de érthetően közölje. Mindenkinek tudnia kell, mire vállalkozik. A felvilágosítás minden fokán nagyon fontos, hogy a *Teremtő* bölcs s nagy munkájáról, amellyel az emberi nem fennmaradását s terjedését eszközli, szent tisztelettel szóljunk. Ezzel elkerüljük s megakadályozzuk azt a nem kis veszélyt, hogy a gyermek lelkében bizonyos lebecsülés és megvetés ébred a házasság, sőt szülői iránt, ami nemcsak a kegyeletet sérti, hanem egyéb következményeiben is végzetes lehet.

Példa

A legfontosabb s nélkülözhetetlen nevelő eszköz a szülő részéről, a gyermekeinek adott *jópélda*.

Midőn a híres *Pasteurnek* (Pasztőr) *dólei* szülőházát emléktáblával jelölték meg, a szerény férfiú, akiben a kiváló tudomány mélységes hittel párosult, az összes dicsőséget, amellyel őt hálás honfitársai elárasztották, a kedves szülőitől kapott *jópéldára* hárította. „Ó, drága atyám és anyám – fohászkodott – akik oly szerényen éltetek ebben a kis hajlékban, nektek köszönök mindent. Ihletes szellemedet, derék anyám, te ruháztad reám; hogy gondolataimban a tudomány fensége mindig egy volt a haza nagyságával, azt te hagytad örökül nekem. És te, drága atyám, kinek élete épp oly nehéz volt, mint a mestersége, te megmutattad nekem, mire képes a szívós türelem. Neked köszönöm a mindennapi munkában való kitartást…”

Viszont a legtöbb gyermeki lélek romlását a szülőitől látott helytelen példa, a tőlük hallott istenkáromló, hitetlen, fajtalan, hazug beszéd okozta. *Grillparzer*, ez az eltévedt lángész, állítja magáról: „Vallásosan neveltek, ámde egyik vallástalan társaságban apám csak nevetett a beszédhez. Ha akkor felszólal, meg lettem volna mentve”.

Javítás

Az emberiség jelen bűnbeesett állapotában a gyermek nem születik már egészen jónak. Olyan, mint némely fa, melynek támaszra és nyeső ollóra van szüksége, hogy sudár egyenesen nőjön a magasba. A jó nevelés szükséges kelléke ezért a szent *szigor*. Nem volt okos az a szülő, aki gyermekét, csakhogy minél kellemesebbé tegye számára az életet, naponkint jó későn zenélő órával ébresztgette. Mennyivel bölcsebb volt ennél *Bedfordban* (Angolország) az az édesanya, aki fiát, bár tisztességesen, de szegény módjára, nélkülözésekhez szoktatva nevelte fel. Az elhunyta után felolvasott testamentumból kitűnt, hogy óriási vagyont hagyott gyermekére. Egész életében titkolta, rejtegette ezt, nehogy fiát elpuhítsa s elbizakodottá tegye. Az anyjához méltó derék fiú az egész vagyont árvaház alapítására fordította.

Nagyon világos, hogy a szülőknek szent kötelességeikből kifolyólag hellyel-közzel büntetniök is kell. Hogy azonban a büntetés célját ne tévessze, tartsa szemmel a szülő a következő irányelveket.

1. Ne ócsároljon *szüntelen*. Ez csak dacot s nemtörődömséget ébreszt. Aztán ne feledje, hogy a gyermeknek is van ám becsülete s becsület-érzése. Ha a szülő ezt becsmérlés, megszólás, rágalmazás által sérti, rontja, könnyen súlyosan is véthet az igazságosság és kegyelet ellen.
2. Ne *fenyegessen* soha olyasmivel, amit *nem akar, vagy nem tud végrehajtani.*
3. Legyen a *büntetés igazságos,* higgadt. Érezzék meg rajta a *szeretet*.
4. A büntetés gyógyító erejét ne tompítsa el a *hamarosan* reákövetkező *békítés, hízelgés.*
5. Ha az *iskola*, nevelő büntetett, a *szülő ne vegye a gyermeket pártfogásba.*

A katolikus hitre tért hírneves történettudós, *Hurter Frigyes* (†1865) beszéli a következőket. „Egy alkalommal tanítóm könyvvel a számra ütött, mert fecsegtem az iskolában. Felkiáltottam: «Ezt megmondom édesapámnak». Erre újra kaptam egyet, aztán ajtót mutattak: «Most mehetsz és megmondhatod». Bizonyosra vettem, hogy otthon igazságot kapok. Ámde tévedtem. A rövid válasz panaszomra otthon az volt: «Ha ez alkalommal nem is érdemelted meg, máskor bizonyosan megérdemelted; eredj tüstént vissza az iskolába és légy jó!»" A jámbor tudós hozzáteszi: „Mindkét arculütés már rég elzúgott, de Isten fizesse meg atyámnak és anyámnak, hogy akkor nem fogták pártomat".

Felügyelet

A szülő nevelőkötelmének egyik legfontosabb gyakorlata a felügyelet. Enélkül a legszebb vetést könnyen az ördög fogja learatni. A szülő tehát, mint látható őrzőangyal, éber szemmel kísérje a gyermeket minden jártában-keltében; tudnia kell, hogy gyermeke hol van, mit csinál, kikkel társalog, milyen könyvet s újságot olvas. Magát az igazságot is megsértheti a szülő s visszatérítésre kötelezhető, ha eszüket még nem használó gyermekeit kellő felügyelet nélkül hagyva, ezek másoknak kárt csinálnak. De később is a szeretet s kegyelet követeli, hogy éberségével lehetőleg óvja a gyermeket, nehogy magának vagy másoknak lelki vagy testi kárt okozzon.

„Mi lesz ebből a gyermekből?"

Midőn Keresztelő Szt. János megszületett, a csodálatos előjelek láttára a rokonság ámulva kérdi: *„Mi lesz ebből a gyermekből?"* (Lk 1,66) Azt hiszem, minden édesanyát ez a kérdés foglalkoztatja, midőn ott a bölcső felett merengő szemeivel a jövőbe néz. A feleletet jórészt az édesanyának kell megadnia.

Mikor a kis *Mastai Feretti gróf* 12 éves korában a *volterrai* piaristák iskoláját járta, nyavalyatörős, vézna, kis fiúcska volt, akibe, mint mondani szokták, csak hálni járt a lélek. Sokan kérdezték fejcsóválva: *„Mi lesz ebből a gyermekből?"* És mi lett az Isten kegyelme s a jó nevelés által? Az *Egyház* egyik legnagyobb pápája, a világ egyik legnagyobb jótevője, ki maga 29 érsekséget s majdnem 200 püspökséget alapított. Ő tette Szűz Mária fejére legszebb diadémját az *Egyház* színe előtt, midőn a szeplőtelen fogantatás hitágazatát 1854. dec. 8-án kihirdette, s az ő fejére tette – bizton a hálás szent Szűz – a pápaság legragyogóbb koronáját a pápai tévmentesség kihirdetése által.

1483. nov. 11. *Eislebenben*, egy polgárcsaládban fiú született, ki a szent keresztségben a *Márton* nevet kapta. *„Mi lesz ebből a gyermekből?"* – kérdék e gyermek bölcsője felett is…

Akkor még egész *Európa, Olaszország* végső csücskétől *Izlandig, Spanyolországtól* napkeletig, egy hitet vallott, ugyanazon oltár előtt térdelt, ugyanazon oltáriszentségi *Jézus* szívére borult a szentáldozásban, *Szűz Máriának* ugyanazon palástja alatt keresett és talált oltalmat, menedéket. Hiszen mindenki ugyanazon *katolikus Egyházat* vallotta szerető édesanyjának. De ez a szerencsétlen gyermek szerteszét tépte *Jézus Krisztus* eleven köntösét, a hívek szent közösségét, milliókat fosztott meg lelkük legdrágább kincseitől, legszebb reményeiktől, a boldog haláltól s az üdvösségtől; és a világot oly erkölcsi nyomorba döntötte, hogy egyik reformátor társának őszinte bevallása szerint ezt a romlást könnyek özönével sem lehetne eléggé megsiratni.

„Mi lesz ebből a gyermekből?" – kérded, keresztény szülő. Tetőled függ! Ha te *Szent Mónika* vagy *Szent Blanka* lész, gyermekedből is *Szent Ágoston, Szent Lajos* válhatik. Isten az anyai méltósággal a mindenhatóság bizonyos nemét tette kezedbe a gyermek megmentése érdekében.

Értekezésünk e részletének végére nyilatkozatot szántunk, amely ugyan hitetlen embertől származik, de talán annál inkább jellemzi és bizonyítja, hogy az, amit az *anya* épít a gyermeki lélekben, még a romok alatt sem pusztult el teljesen s később alapul szolgál az *Istenhez* való visszatérésre.

Emilio Castelar spanyol istentagadó republikánus beszédet tart a lelkiismereti szabadságról. Hirtelen megfogja a lelkét valami. Gyermekkori emlékei merülnek fel lelki szemei előtt. És mintha csak valami isteni erő kényszerítené a nyilatkozatra, a következő igék törnek elő ajkáról: „Én ugyan nem tartozom azok közé, akik hisznek. De ha mégis egyszer a hívők birodalmába, amelyet elhagytam, visszatérnék, bizonnyal nem térnék a protestáns vallásra, amely hidegségével a lelket merevvé teszi s a szívet megfagyasztja. Akkor én már csak afelé a megszentelt oltár felé fordulnék, amely életem legboldogítóbb érzelmeit lehelte belém. Megint csak a legszentebb Szűz előtt borulnék térdeimre, aki bájos mosolyával szívem első indulatait az ég felé irányítá…

És ha meghalnék, vigaszt csak az alatt a kereszt alatt keresnék, mely karjait kitárja ama hely felett, amelyet én mindennél jobban tisztelek, mindennél, ami csak a világon van, nagyobbra becsülök, ahol anyám sírja van, ahol anyám nyugszik…”

III. Urak és szolgák

Midőn a nemzetek nagy apostola azt hangoztatja: *„Nagy áron vétettetek meg, ne legyetek az emberek rabszolgái”* (1Kor 7,23), voltaképpen az *egyenlőség, testvériség* s *szabadság* magasztos krisztusi elvét hirdeti, amelyet később a francia forradalom igazi értelméből annyira kiforgatott. A rabszolgarendszer, amely az emberiség nagy részét nemcsak istenadta szabadságától, hanem személyiségétől is megfosztotta, *Istennek* hála! megszűnt. Az *Egyház* szüntette meg nem a forradalom, hanem az emberiség gondolat- és érzelemvilágának lassú, csendes átalakítása által. Ámde, ha a rabszolgaságot az *Egyház* el is törölte, de nem változtatta meg az *Isten* szent szándékai szerint kialakult társadalmi rendet, az *osztálykülönbséget*, amely a világ végéig szükségessé fogja tenni, hogy egyesek szolgáljanak, mások ismét felebarátaik szolgálatát igénybe vegyék.

A kereszténység azonban a szolgát mintegy családtaggá avatja, akinek a háznál körülbelül ugyanazon jogai s kötelességei vannak, mint aminőket a *negyedik parancs* a gyermekekre nézve megállapít.

És jóllehet a modern társadalmi állapotok a szolgák és uraik közti köteléket jelentősen meglazították, de a természetben gyökerező jogviszonyt sohasem fogják teljesen megszüntetni.

Szolgáknak, szolgálóknak, cselédeknek ugyanis azon egyéneket nevezzük, akiket uruk házukhoz fogad, hogy ott bizonyos bérért a reájuk bízott házi teendőket teljesítsék.

Midőn a cseléd a ház kötelékébe, szolgálati viszonyba lép, ezzel együtt a ház fejét urának elismeri s annak *alattvalójává* válik. Viszont a ház feje, midőn hatalmát a cselédre kiterjeszti, egyben *elüljárói* kötelességeket s felelősséget vállal vele szemben.

A cseléd s ura közötti viszony tehát a szolgálat tartama alatt több, mint aminőt a puszta, hideg szerződés létesít, mint amilyen pl. a munkaadót munkásával összeköti. A munkás egyszerűen csak bérbe adja munkaerejét a munkaadónak, de egyébként vele szemben engedelmességet nem ígér, őt elüljárójának el nem ismeri. Nem így a szolga, a cseléd. Az ő jogviszonyát szorosabbra fűzi s szentesíti az az *Isten*, akitől *„minden hatalom származik”* az államban csakúgy, mint a szűkebb s tágabb értelemben vett családban, amelyhez a szolgaszemélyzet is tartozik. így érthető csak igazában *Szent Pál* igéje: *„Szolgák! engedelmeskedjetek testi uraitoknak, félelemmel és rettegéssel szívetek egyenességében, mint Krisztusnak: nem szemre szolgálván, mint embereknek kedveskedők, hanem mint Krisztus szolgái, szívből cselekedvén az Isten akaratát”.* (Ef 6,5–6)

A cselédek kötelességei uraik iránt

Isten pedig főleg kettőt akar minden alattvalótól s így a cselédektől is: tiszteletet s engedelmességet uraik iránt.

1. Tisztelet. *„A szolgák uraikat minden tiszteletreméltóknak tartsák”* (1Tim 6,1), parancsolja az apostol az akkortájt még többnyire *pogány* urakkal szemben is.

Beszéljenek s bánjanak tehát a cselédek tisztelettel uraikkal még az esetben is, ha azokban az emberi gyarlóság s nyomorúság az *Isten* képét meglehetősen elhomályosítja. Lásson ilyenkor elevenebben, élesebben a *hit*, s ismerje fel bennük *Isten* helyettesét.

Ugyanezért *vétkezik* a szolga, sokszor *súlyosan* is, aki urát, úrnőjét gyalázza, gúnyolja, vele kihívóan viselkedik.

2. *Engedelmesség.* A cselédek második kötelme uraikkal szemben az engedelmesség. Lássuk kissé részletesebben.

a) A szolgák s szolgálók *alkalmazkodni tartoznak uruk parancsához,* intézkedéséhez, amellyel őket kötelességszerűen a jóra, vallásos kötelmeik teljesítésére vezérli, a rossztól, nevezetesen az erkölcsi romlástól óvja.

b) Teljesítsék lelkiismeretesen a reájuk bízott *munkát*. Az írás ezt feltűnően gyakran hangsúlyozza s gyönyörű példákkal is megvilágítja. Ott van pl. *Jákob* pátriárka esete, aki húsz évig dolgozik *Lábán* házánál s pedig oly odaadással s szorgalommal, hogy magáról elmondhatta: *„Nappal hőséget, éjjel fagyot és hideget tűrtem és nem jött álom szememre. Te tudod, mily hűséggel szolgáltam neked, mennyire megjavultak s gyarapodtak általam javaid”.* (Vö. Ter 31,40) Mióta pedig az *Istenfia „szolgai alakot vett”,* mióta eljött, *„nem azért, hogy kiszolgálják, hanem hogy ő szolgáljon másoknak”* s *„engedelmes lőn a halálig”*, azóta a szolga munkája szinte megistenült. Valami fenséges van abban, ha valaki *embertársát kiszolgálja Istenért.* Ez valóságos erény, sőt hősi erény lehet, melyet a személyválogatást nem ismerő *Egyház* egy *Izidorban*, *Zitában*, *Notburgában* az oltárra emelt.

c) Legyen a cseléd hűséges. *„A szolgákat (tanítsd)* – inté *Szent Pál Titust, – hogy uraiknak engedelmeskedjenek, mindenben kedvöket keressék, – mindenben teljes hűséget mutassanak, hogy a mi üdvözítő Istenünk tanításának díszére váljanak mindenben.”* (Tit 2,9.10) Hűek legyenek mindenben, de főleg a család gyermekeivel szemben. Segítsék a szülőket a nevelés nagy feladatában, sőt pótolják azok esetleges mulasztásait. Egy ily ismeretlen nevű, egyszerű, jámbor cselédnek köszöni az *Egyház* nagy *Szent Mónikát, Szent Ágoston* édesanyját, aki a serdülő leánykát a torkosságról, boritalról erélyesen leszoktatta.

Viszont hány cseléd lesz a gyermekek korai romlásának okozója s érdemli meg azt a malomkövet, amellyel *Jézus* az ártatlan lelkek csábítóit, megbotránkoztatóit fenyegeti.

Őrizzék továbbá a cselédek hűen a család *titkait*, amelyek könnyelmű kifecsegése óriási becsületbeli, sőt anyagi kárt jelenthet.

Nem kevésbé hűséggel tartoznak a cselédek uraik *vagyonával* szemben. Őrizzék, kíméljék, gyarapítsák azt, mintha a sajátjuk volna.

Valóban *„nem válik díszére a mi üdvözítő Istenünk tanításának”* a ragadóskezű cseléd, akivel – mint némely gazda tette – tapsoltatni kell, míg az asztalon fekvő pénzzel egyedül hagyják, míg csak uruk a szobába vissza nem tér; nem szerez becsületet keresztény nevének az a cseléd, akinek újévre – mint *Dubois* (Düboa) bíboros tette inasával – az elmúlt évi tolvajlott holmit adják ajándékba.

De az sem mutat hűségre a cseléd részéről, ha ura holmiját csak amolyan csáki-szalmájának tekinti: pazarol, tör, zúz, pusztulni enged mindent a háznál, gazdája vagyonából alamizsnálkodik s adakozik azon hitben, hogy az „uraknak úgyis van elég”.

Az igazságosság követeli, hogy a cseléd urának a saját hibájából, tehát *bűnös módon* okozott károkat lehetőleg megtérítse. Teheti ezt persze leplezetten is, pl. olyan munkára önként vállalkozva, melyekre urának külön munkaerőt kellene fogadni.

Kérdés azonban, hogy a *mások,* főleg cselédtársai által *okozott s ő általa elnézett,* bűnös módon meg nem akadályozott károkért is felelős-e? A szeretet mindenesetre sürgeti, hogy urától az ily károkat is lehetőség szerint elhárítani igyekezzék. Visszatérítésre azonban szorosan csak akkor kötelezhető, ha felügyelői, ellenőri állást tölt be (pl. kulcsár), vagy valamely dolog gondozását egészen, különösen szerződésszerűleg elvállalta.

Végül igazságtalanul cselekszik a cseléd, ha helyét felmondás nélkül vagy a kikötött idő előtt otthagyja anélkül, hogy erre kényszerítő oka volna. Kilépése napjáig megszolgált fizetése ugyan ily esetben is megilleti, de az úrtól sem lehet elvitatni a jogot, hogy a szerződés megszegéséért s az abból eredő veszteségekért magát bizonyos méltányos bérlevonással kártalanítsa.

Az urak kötelességei cselédeik iránt

Viszont az uraknak is megvannak a maguk kötelességei cselédjeikkel szemben, melyeket három pontban foglalhatunk össze: *jó bánásmód, bölcs kormányzás és igazságos bér.*

1. *Jó bánásmód. Tolsztoj* inast sohasem tartott; csizmáját maga tisztogatta, magamagát szolgálta ki, mert – mint monda – „nem szabad embertársunkat ennyire lealacsonyítani". A nagy orosz gondolkodóban ez kétségkívül nemes vonás, de azért ebben is túlzott s így tévedett. Cselédet tarthatunk, de bánjunk vele emberségesen. *„Ha hiv szolgád vagyon, legyen neked, mint a te lelked, mint atyádfiával, úgy bánjál vele"* – int az Úr (Sir 33,31). Egy kitűnő asszony *(Lambert)* leányának adott tanácsai között a következőt is olvassuk: „Cselédeddel úgy bánj, mint szerencsétlen barátnőddel. Minthogy a szolgai viszony az emberi természet egyenlősége ellen létesült, legalább kellemessé kell azt tenni".

Vét tehát az úr, ki szolgáival, szolgálóival kegyetlenül bánik, azokat szüntelen becsmérli, ócsárolja. Meggondolhatná sokszor az ilyen úr vagy úrnő: „Van-e jogunk hibanélküli cselédeket követelni nekünk, akik előttük mindennap annyi hibát követünk el?" *(Lambert)*.

Vétkezik a gazda, aki cselédeit túlságos munkával terheli s testi épségükre, egészségükre nincs kellő gonddal, tekintettel.

2. A *bölcs kormányzás* megköveteli, hogy az úr cselédjeivel szemben eleven tudatában legyen elöljárói felelősségének. *„Ha ki pedig övéire s főképp háznépére gondot nem visel, a hitet megtagadta s a hitetlennél alábbvaló."* (1Tim 5,8)

a) Evégből nemcsak *időt* kell engednie, hogy cselédjei vallásos kötelességüknek pontosan megfelelhessenek, hanem *rajta is kell lennie,* hogy azokat teljesítsék. Az új törvénykönyv kifejezetten elő is írja, hogy „az urak tartoznak gondoskodni, hogy szolgáik s általában a reábízottak hitoktatásban (katekézisben) részesüljenek" (1335. kánon). Viszont azonban az úr nem köteles megengedni, hogy cselédje napestig a templomot járja s nem *kötelező* áhítatgyakorlataival köteles háziteendőit elhanyagolja.

b) Szoros kötelességét teljesíti az úr, midőn cseléd ségét a bűntől óvja. a káromkodást, fajtalan beszédeket, tréfákat, bűnös s veszélyes találkákat minden lehető módon akadályozza, a javíthatatlanokat elbocsátja.

c) Viszont súlyosan vét az úr, ha cselédjét *Putifár* felesége módjára, bűnre csábítja s annak függő helyzetét, szegénységét, legdrágább kincsének, ártatlanságának elrablására használja ki.

3. A *jogos bér.* Az úr fizesse meg cselédjeinek – és pedig haladék nélkül – a bért, melyben velük megalkudott. A megérdemelt fizetés elvonása, csonkítása bosszúért kiált az égbe. *„Íme a munkásoknak általatok csalárdul letartott bére fölkiált és azok kiáltása a seregek Urának füleibe hatott".* (Jak 5,4).

Ha a szolga hosszabb időre, pl. egy évre szerződött, teljes bére illeti meg akkor is, ha egy héten át betegség vagy más kényszerítő okból munkáját nem is végezhette. Azonban huzamosabb mulasztás esetén az úr a teljes fizetés kiszolgáltatására szorosan nem kötelezhető. Az orvos és patikaköltségek is a cselédet terhelik, hacsak a világi hatóság másként nem intézkedik. Végül az úr, ki cselédjét jogtalanul idő előtt elbocsátja, nemcsak a szeretet ellen vét, hanem az igazságosságot is megsérti s így a cseléd ebből eredő összes kárának megtérítésére köteles.

IV. Munkaadók és munkások

A mennyei Atya, aki az Üdvözítő igéi szerint kezdettől fogva mostanáig dolgozik, a munkát általános természettörvénnyé tette. Mindenkinek joga s kötelessége a munka, mert mint az apostol mondja: *„aki nem akar dolgozni, ne is egyék”.* (Tessz 3,10) Már a paradicsomot azért adta át a nagy *Munkaadó* ősszüleinknek, hogy azt megmíveljék; és midőn a bűnbeesés után kihirdette: *„arcod verítékével míveled a földet s eszed kenyeredet”,* (vö. Ter 3,17.19) voltaképpen nem a munkát avatta büntetéssé, hanem csupán a töviseket, amelyeket azóta a munka termel. A munka azontúl is megőrizte nemesítő, tökéletesítő természetét, sőt a megsérült emberi természetnek valóságos orvosságává vált. *„Akik könnyhullatással vetnek, örvendezéssel aratnak”* (Zsolt 125,5) – mondja a zsoltáros.

A munkát – főleg a testi munkát – az ókori s modern pogány világ megveti s szégyenli. Midőn *Domicián* császár kíváncsiságból magához hívatta az *Úr Jézus* rokonait s munkától kérges kezüket megpillantotta, undorral fordult el tőlük.

Az isteni *Mester* azonban élete legjavát, mint szegény munkásember töltve, ezzel egyszer s mindenkorra kiállította a munka nemesi levelét s megistenítette azt.

A társadalomnak *Isten* tervei szerint kialakult rendje létrehozta egyrészről a célszerű munkafelosztást, másrészről a munkaadó s munkás közötti függő viszonyt. És éppen ez utóbbi az, mely e kérdést a IV. paranccsal összefüggésbe hozza.

Munkafelosztás

A munkafelosztás az, ami manapság azoknak, akik a zavarosban szeretnek halászni, az elégedetlenség szítására s a munkásvilág fellazítására a legkiadósabb anyagot szolgáltatja. Elég legyen e pontnál csak annyit megjegyeznünk, hogy nem csupán az anyagi, izommunka a termelő, *„produktív”*, mint manap annyian hangoztatják, hanem és pedig sokkal inkább megérdemli ezt a nevet az a munka, amely a rend fenntartásán, a szellem s szív kiművelésén fáradozik.

A pompás paloták, hidak, vasutak stb. stb. nem csupán a munkáskezek himnuszát zengik, hanem ékesen szólnak számtalan gondolkodó, tervező főről, amelyek évtizedeken át a templomokban, iskolákban, hivatalokban, irodákban serényen dolgoztak, hogy az igazi kultúrát fejlesszék s a munkáskezeknek a tervet s irányítást megadják.

Részletesebben kell szólnunk – mint tárgyunkat közelebbről érdeklő kérdésről – *a munkaadó s munkás közötti viszonyról.*

A munkaadó kötelességei

Jóllehet a munkaadó munkásával egyszerűen csak szerződéses viszonyba lép, s annak elüljárójává nem lesz, mindazonáltal vele szemben úgy a természetjog, mint a szabad egyezkedés alapján bizonyos kötelezettségeket vállal, amelyeket röviden a következőkben összegezhetünk.

a) A *munkaadó* köteles munkásainak testi épségét s egészségét lehetőleg óvni. Oly üzemek tehát, amelyek az életet nagyobb mérvben veszélyeztetik vagy rövidítik, csupán akkor tűrhetők, ha azokat a *közjó* követeli.

b) Tartozik továbbá *elhárítani a lelki s erkölcsi veszélyeket,* amelyek munkásait fenyegetik. Nem tűrhet közöttük bűn nélkül agitátorokat, újságokat, amelyek a társadalmi rend s vallás ellen izgatnak.

Ugyanazon üzemben lehetőleg ne keverje a férfiakat a nőkkel, sem pedig a felnőtteket a gyermekekkel.

c) Adjon időt s módot munkásainak vallási kötelmeik teljesítésére, főképpen a vasár- és ünnepnapok megülésére.

d) Fizesse meg s pedig annak idején a kialkudott *munkabért*.

Az igazságos munkabér

E fontos kérdésnél kissé meg kell állapodnunk.

Amint a magántulajdon szent és sérthetetlen, éppúgy a magánbirtok szerzésének, a magánvállalkozásnak jogát sem lehet józanul kétségbe vonni. E jog megtagadása halálos döfést jelentene minden haladásnak, minden jólétnek, amelyet az emberiség eddig elért vagy a jövőtől remél. Ámde a vállalkozáshoz nem elég az ügyes terv, a beállított eszközök, gépek. Munkaerő is kell hozzá. A vállalkozó tehát munkások után lát s velük *igazságos alapon, szabadon* szerződik. A kiegyenlítő igazságosság követelménye szerint ígér s ad nekik annyit, amennyit viszont tőlük kap. Ámde mennyit s mit ad a munkás a vállalkozónak? Ez az az annyira vitatott kérdés, melytől az igazságos bér mennyiségének megállapítása függ.

Marx, a szociáldemokrácia ősapja, aki a munkáskezek által előállított dolgok értékét csakis a befektetett munkában látja, azt állítja, hogy a munkás csak feleannyit kap vissza a vállalkozótól, mint amennyit neki a cikk előállításával adott. A munkaérték másik felét, mint igazságtalan nyereséget, a vállalkozó vágja zsebre s folytatja vígan a munkásvilág kiszipolyozását.

Ez lényegében *Marx*nak értékelmélete, amelyet ö tudományos színezetű érveléssel igyekezett alátámasztani. És jóllehet, az elmélet s gyakorlat ezerszer megcáfolta, minden hamissága s tarthatatlansága ellenére sem szűnik meg a szociáldemokrácia zászlaja alá toborzott munkástömegeket a szerintük igazságtalanságon felépülő társadalmi rend erőszakos felrobbantására izgatni.

A munkás ugyanis nem tarthat jogos igényt, hogy a vállalkozóval, aki a tervet adja, tőkéjét befekteti s az egész vállalkozás kockázatát viseli, egyszerűen osztozkodjék.

Be kell érnie azzal, ha egyszerűen visszakapja azt, amit ő fektetett a vállalatba.

Amit a munkás ad a vállalkozónak, ez: az ő testi ereje, ügyessége, szerzett gyakorlottsága, ideje, felelőssége, egészségének, életének bizonyos fokú veszélyeztetése.

Ha mindezt egybeszámítjuk, ezen összegnek emberi számítás szerint megfelel az a bér, amelyből szolid, felnőtt munkás tisztességesen megélhet, sőt bizonyos tartalékot is gyűjthet, melyből munkanélküliség, betegség, öregség esetén szerényen magát fenntarthatja. (Vö. az ún. *haidi tételekkel.* Monatschrift für christl. Socialreform, 1883. V. 343.)

Nagyon világos, hogy a munkabér a változó viszonyok szerint nagyon ingadozhat s éppen ezért a munkaadó s munkás között szabad megalkuvás tárgyát teheti. Ámde ezen ingadozásnak csupán két határvonal között szabad mozognia. Van *legalacsonyabb határ,* amelynél *kevesebb* bért adni s egy *legmagasabb,* melynél több bért követelni *az igazságosság megsértése nélkül nem lehet.*

Egyéni vagy családi bér?

Élénken vitatott kérdés, vajjon a munkást csupán egyéni bér illeti-e meg avagy *jogosan* követelhet akkora bért, amelyből nem csupán magát, hanem egész – talán – népes családját egymaga eltarthatja. XIII. Leó, akit méltán neveznek munkáspápának, örökre emlékezetes körlevelében,[5] *úgy látszik,* a családi bér mellett foglal állást: „Ha a munkás – írja – *elégséges*

[5] „Rerum novarum.” Herder kiadás 62. lap.

bért kap, amelyből feleségét és gyermekeit eltarthatja, akkor, ha józanul gondolkozik, takarékosságra törekszik – oda fog jutni, hogy felesleges pénzecskéjét félretéve némi vagyonhoz jut". *Szoros* joga azonban a munkásnak a természet törvénye értelmében csak az egyéni bérre van. Mindazonáltal az állam, melynek egyik főfeladata gyengébb tagjait az erősebbek ellen támogatni, bölcsen cselekszik, ha a törvényhozás által a családi bér útját egyengeti s a munkások is teljes joggal járnak el, ha szervezetekben tömörülve érdekeiket törvényes eszközökkel hathatósan védelmezik s a munkaadókat lassankint a családi bér fizetésére szorítják. Ez a nagy pápa eszméje is.

A munkások kötelességei

A munkás viszont köteles a maga részéről az igazságos szerződést, amelyre szabadon lépett, becsületesen s lelkiismeretesen betartani.

Vétkezik tehát s munkaadójával szemben visszatérítésre köteles, ha felvállalt munkáját rosszul vagy egyáltalán nem végzi el, ha a munkaadónak bűnös módon kárt okoz.

Jelentékenyen árthatnak s a körülmények szerint súlyosan vétkezhetnek a munkások, ha a munkától közös megállapodással tartózkodnak, vagyis *sztrájkolnak* (strike).

A sztrájk

A sztrájk, a szervezett munkásoknak e leghatalmasabb fegyvere, lehet *igazságos*, de lehet *igazságtalan* is.

Megengedett a sztrájk, ha nem sért meg igazságos szerződést s ha nem köt ki egyezkedésre lehetetlen, elfogadhatatlan feltételeket.

Igazságtalan lehet a szerződés s így a munkást sztrájkra jogosítja, ha pl. a munkaadó a legalacsonyabb munkabért sem fizeti, vasárnap vagy ünnepen fontos ok nélkül munkára kényszerít, ha a munkások testi épségéről, egészségéről kellőleg nem gondoskodik, stb.

Tilos a sztrájk, ha a munkások az igazságos szerződés lejárta előtt hagyják abba a munkát s állnak elő oly követelésekkel, amelyek teljesítésére a munkaadó szorosan nem köteles.

A szerződés lejártával a munkás visszanyeri szabadságát s joggal szabhat oly feltételeket, amelyek a körülmények szerint a lehetőség s méltányosság határait nem lépik át.

Az *igazságos sztrájkba* lépő munkás nem vét, ha munkástársait tanáccsal, rábeszéléssel a munkától elvonja, de vétkezik úgy munkatársa, mint a munkaadó ellen, ha e célra fenyegetést, csalást vagy más igazságtalan eszközt használ.

Igazságtalan sztrájk esetén a mást *rábeszélő* munkás a munkaadóval szemben; a mást *csalással, fenyegetéssel sztrájkba kényszerítő* munkás úgy a *munkaadóval*, mint *kényszerített társával* szemben kártérítésre köteles.

Vétkezik a munkás, ha olyan egyesületbe, szervezetbe lép, amely tagjait, *minden tekintet nélkül az igazságosságra,* a vezérek irányítása szerint sztrájkra kötelezi. Ily módon ugyanis könnyen bűnrészesévé válhatik olyan bérmozgalmaknak, amelyek csupán hatalmi, politikai érdekből magánosoknak, társadalomnak, államnak, de maguknak a munkásoknak is rengeteg károkat okoznak.

Boykott[6]

Rokonságban van a sztrájkkal az ún. *boykott*. Ezzel a nemzetközi szóval nevezzük azok eljárását, akik közös megállapodás szerint egyesekkel, akikkel szerződéses viszonyban nem állnak, az érintkezést és közreműködést megszakítják. Pl. többen közös akarattal

[6] Boykott eredetileg egy ír munkás neve, akivel szemben ezt az eljárást először alkalmazták.

elhatározzák, hogy bizonyos vállalkozóval nem szerződnek, egyes munkásokkal közösen nem dolgoznak; egyik vagy másik vendéglőbe, boltba nem járnak, stb. Ha a boykottnak méltányos okai vannak – még hajogos megtorlás is az – és nemtelen eszközöket nem használ – bűnösnek, tilosnak éppen nem mondható; sőt nagyon is üdvös és hatásos módja lehet annak, hogy valamely község nagy anyagi s erkölcsi veszélytől, pl. egy nem keresztény korcsmától vagy bolttól megszabaduljon.

Lehet azonban a boykott bűnös is, ha vétkes célt tűz ki s erkölcstelen eszközöket (fenyegetést, csalást, rágalmat) vesz igénybe. Ilyen az a boykott, mellyel a szociáldemokraták szokták a szakszervezeteikbe nem tartozó, főképp keresztény szellemű munkásokat maguk köréből kiűzni, tönkretenni és megsemmisíteni.

V. Az állam és alattvalói

Az állam eredete és hatalma

Hátra van még, hogy az államhatalom képviselőinek s az alattvalóknak jogviszonyát a IV. parancs szempontjából vázlatosan megismertessük.

Azok a hajlamok s szükségletek, amelyeket a *Teremtő* az emberi természetbe fektetett, szükségképpen államok kialakulását eredményezik. Így kell értenünk, hogy az államok *Isten akaratából* léteznek. Minthogy pedig állam fej nélkül fenn nem állhat, a benne székelő állami hatalmat is feltétlenül az Istentől kell származtatnunk.

„Nincs hatalmasság, hanem csak az Istentől” – állítja az apostol. (Róm 13,1)

Voltak s vannak, kik azt tanítják, hogy a hatalom *egyenesen* s *közvetlenül Istentől* száll a választás vagy örökösödés által megjelölt államfőre, mások ismét, mint a nagytekintélyű *Suarez* és *Bellarmin*, azon véleményen vannak, hogy maga a választó nép ruházza azt reája. Minket a kérdés kevéssé érdekel. A lényeg abban van, hogy a végelemzésben *Istentől* eredő s *Istent* képviselő hatalom az államban *valóban megvan* s a törvényes fejedelem azt birtokolja, a bitorló pedig azt legalább is *kezeli*. Az sem változtat a dolgon, hogy minő az alkotmány s kormányforma, s az államfőt királynak, császárnak vagy köztársasági elnöknek hívják-e.

Az *Egyház* minden kormányformával kibékül, hacsak az neki megadja a lehetőséget s szabadságot szent missziója betöltésére. –

Minden államban megvannak a hatalom képviselőinek s az alattvalóknak sajátos jogai s kötelességei. Vegyük azokat sorba a IV. parancs szempontjából.

Jegyzet. Az állam s polgárai közötti viszony helyes megértése céljából előre kell bocsájtanunk a következőket. Az igazságosság három faját különböztetjük meg: az ún. *törvényes, osztó* és *kölcsönös* igazságosságot. Az első (törvényes) az alattvalókat a közjó érdekében a törvények megtartására; a második (osztó) a hatalom képviselőjét a hivatalok s terhek méltányos elosztására kötelezi, a harmadik (kölcsönös) a magánosoknak egymás iránti szoros jogait s kötelmeit szabályozza. Mind a három faja az igazságosságnak bűn alatt kötelez, de csak az *utolsó* (kölcsönös) megsértése hozza magával a *kártérítés kötelezettségét is.* Az állam s polgárai közötti jogviszony, ha azok, *mint ilyen* állnak egymással szemben, a törvényes és osztó igazság szerint igazodik. Megeshetik azonban, hogy az állam nem mint ilyen, hanem mint egyszerű szerződő fél lép viszonyba alattvalóival. Pl. tőlük vásárol, nekik elad, őket díjazásért felfogadja. Ilyenkor persze közöttük is a kölcsönös igazságosságnak kell érvényesülnie és ha azt bármelyik fél megsértette, a másikat kárpótolni tartozik. És valóban, ha a dolgot perre viszik, a pártatlan bíróság nem késik nekik a *kölcsönösség* alapján igazságot szolgáltatni.

Az államfő kötelességei

Ami a fej a testben, az az államfő az országban, „a legszükségesebb és leghasznosabb személyiség, akinek érdemeit semmiféle civillistával, ha még oly nagy volna is az, eléggé jutalmazni nem lehet”. *(Schopenhauer.)* Ugyanazt a szerepet tölti be, amelyet a kormányos a hajón. Látszólag mozdulatlan, szinte tétlen a sürgő-forgó, verítékező s izzadó hajósnép között. Munkája alig több néhány kézmozdulatnál. És mégis ő vezet a révbe; annyi kincs, boldogság, reménység és élet az ő kezébe van letéve.

Az államfő tehát jól tudja, értse, mi az államnak, amelyet képvisel, célja s feladata. Ez nem más, mint a polgárok javát óvni s boldogulását előmozdítani. Hárítsa el tehát a fenyegető háborúkat, de tartsa féken erős kézzel a *belső ellenséget is,* amely mint a szabadkőművesek, szociáldemokraták, a társadalom alapjainak aláaknázásán dolgoznak szüntelen.

Méltó és alkalmas egyéneknek ossza a hivatalokat, az alkalmatlanokat távolítsa el.

Szolgáltasson igazságot személyválogatás nélkül. Legyen önzetlen *jómaga* s üldözze tűzzel-vassal a *korrupciót* az egész vonalon, de főleg a *hivatalokban*. Szomorú dolog s általános összeomlás előjele, ha a tisztviselők, miként ez főleg Oroszországban s Romániában napirenden van, nemcsak *elnézik*, hanem *elvárják*, hogy ajtajukon az igazságát kereső lábával kopogtasson, keze telve lévén a megvesztegetésre szánt ajándékokkal.

Végül az államfő becsülje nagyra az *Egyház* erkölcsnemesítő munkáját s tőle telhetőleg támogassa azt.

A képviselők

Az államhatalom tekintélyes része, főleg napjainkban, az ország- vagy nemzetgyűlési képviselők kezébe van letéve. Az ő határozataik emelkednek törvényerőre s a haza legfontosabb ügyeiben az ő szavuk dönt.

Valóban *fenséges egy tisztség* ezrek és ezrek érdekeit az országházban képviselni, a reájuk lelkiismeretben is kötelező törvények megalkotásában közreműködni, de nagy *felelősséggel* is van egybekötve.

Amint az erre alkalmas s nem akadályozott egyén *köteles* a mandátumot, amellyel polgártársai bizalma őt megtiszteli, elfogadni, úgy *súlyosan vétkezhetik az,* aki kellő rátermettség, a közügyekben való jártasság híján képviselőnek feltolakszik.

A képviselőnek legyen megfelelő értelmi képzettsége, jogi tudása, szakavatottsága, hogy *az Egyházra, hazára* oly fontos tanácskozásokban kellő haszonnal vehessen részt s szavazatát *csupán* helyes és üdvös javaslatokra tudja leadni.

Szavazatáért ugyanis minden képviselő lelkiismeretben felelős és esetleg rendkívül súlyos visszatérítési kötelezettséget von magára, ha rossz és igazságtalan törvény alkotásában résztvéve, másokat megkárosít.

Az alattvalók kötelességei az államhatalom képviselőivel szemben

Az alattvalói alárendeltség törvényét, mely főképp a *tiszteletet, engedelmességet* és *hűséget* zárja magában, nemcsak a természetjog, hanem Isten kinyilatkoztatott igéje is sürgeti: *„Minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak, mert nincs hatalmasság, hanem csak Istentől…”* (Róm 13,1)

1. A *tisztelet*, amellyel az Istentől származó méltóságnak tartozunk, megköveteli, hogy az államfőt rangjának megfelelőn nagyra becsüljük. E tisztelet arányosan azokat is megilleti, akik az államfőtől kapott hatalommal s tekintéllyel neki az ország kormányzásában segédkezet nyújtanak.

Vétkezik tehát az alattvaló, aki az államfőt becsmérli, megveti, történjék ez akár belsőleg, akár szóval vagy írásban, akár saját személyében, akár az őt képviselő kormányférfiakban vagy tisztviselőkben.

2. Az *engedelmességről,* amellyel a kormányzói hatalomnak hódolunk; az apostol azt állítja, hogy azzal az államfőnek s helyetteseinek nem csupán a büntetéstől való félelemből, hanem *lelkiismeretből tartozunk.* (Róm 13,5)

Hogy azonban valamely törvénynek vagy kormányrendeletnek *lelkiismeretben* is kötelesek legyünk engedelmeskedni, szükséges, hogy az *a)* igazságos legyen, *b)* akár természeténél fogva, akár a hatalom szándéka szerint, valóban *bűn terhe alatt is* kötelezzen.

Még ha bitorló tartaná is kezében a kormány rúdját, egyébként igazságos, békét s rendet biztosító parancsai, intézkedései előtt meg kell hódolnunk. Tesszük ezt részint a közjó érdekében, részint a *jogos fejedelem feltételezett szándéka* szerint. De emellett tartózkodnunk kellene ily esetben mindentől, ami a bitorló tekintélyének elismerését jelentené s hatalma megszilárdulását szolgálná.

3. A *hűség* kizárja a lázadást, forradalmat, amely az egyébként törvényes, de zsarnoki hatalom megdöntését célozza.

Legfőképpen pedig elítélendő a *zsarnokgyilkosság*, akár magánember, akár néptömeg hajtsa is végre a szentségtörő merényletet.

Mindazonáltal a *Gondviselés* nem hagyta minden fegyver nélkül az elnyomott népet a zsarnokkal szemben. A leghatalmasabb fegyver az ima. *„Láttam népem nyomorúságát és hallottam kiáltását… és tudván az ő fájdalmát, leszállottam, hogy megszabadítsam őt. Népem kiáltása tehát felhatott hozzám és láttam ínségüket, mellyel elnyomatnak…”* (Vö. Kiv 3,7–9) Igen, az Istennél kell a sanyargatott népnek menedéket keresnie, mert a forradalom sokkal mélyebb sebeket üt, mint aminőket gyógyítani akar.

Második hatalmas eszköz a zsarnokság ellen az ún. passzív ellenállás, amely abban áll, hogy a zsarnoki igazságtalan törvényeket s parancsokat a tisztviselők nem hajtják végre, az alattvalók nem teljesítik. Ez az eljárás néha szoros lelkiismeretben kötelesség is lehet, ha ti. az igazságtalan parancsok s intézkedések a természettörvénybe, Isten jogaiba ütköznek. Ily esetben *„Az Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek”* (ApCsel 5,29), még akkor is, ha emiatt földi javainkat, sőt életünket kellene feláldoznunk. Ha azonban az igazságtalan törvény, rendelkezés tőlünk bűnt nem követel, szabad – sőt bizonyos esetekben kötelességünk lehet annak meghódolni, ha a *közjó* érdeke azt úgy kívánja.

Adózás

Az állam a közköltségek viseléséről adók kivetése által gondoskodik. Némely adókat *egyenesen* a személyekre ró, tekintettel azok ingó vagy ingatlan vagyonára vagy jövedelmező foglalkozására; más adókkal megint a forgalmat terheli, minők a fogyasztási adók, vámok, a szorosan vett „forgalmi adó”. Némelyek szerint az örökösödési adó is ide tartozik.

Az adózásra nem csupán a természetes méltányosság kötelezi az állampolgárokat, akik az állam számtalan jótéteményét igénybe veszik, hanem Isten kifejezett akarata is: *„Adjátok meg ami a császáré a császárnak”* – mondja az Úr éppen az adópénzre hivatkozva. (Mt 22,21) És *Szent Pál: „Adjátok meg tehát mindennek, amivel tartoztok: akinek adóval, adót, akinek vámmal, vámot”.* (Róm 13,7)

Hogy azonban az adó megfizetése *lelkiismeretben* is kötelezzen, kell 1. hogy *igazságos* legyen.

Igazságos pedig az adó, ha az *a)* tényleg teljes egészében a közszükségletek fedezésére lesz fordítva, ha *b)* nem nagyobb, mint a fennforgó közszükséglet, ha *c)* méltányosan alkalmazkodik az adózók teherviselő képességéhez s így arányosan nagyobb adót mér ki a vagyonosra, a nagyobb s könnyebben szerzett jövedelmekre (pl. a börzére), mint a szegényebb sorsúakra.

Minthogy pedig mindeme feltételek az adók nagy részére alig érvényesülnek, nagyon kérdéses, hogy mily hányadukat vagyunk kötelesek *lelkiismeretben, önként* megfizetni.

Hogy *lelkiismeretbeli* kötelezettségünk támadjon, szükséges 2. hogy a hatóságnak szándékában legyen alattvalóit az illető adó megfizetésére nem csupán *büntetés*, hanem egyúttal *bűn terhe alatt is kötelezni.* A lelkiismeretes s hozzáértő egyéneknek szinte

közmeggyőződése, hogy ez *legfeljebb* csak az ún. egyenesadóknál forog fenn. A mellék- (indirekt) adók behajtásáról, aminők a fogyasztási adók, vámok stb. az állam külön közegekkel (finánc) s oly aránytalanul súlyos büntetésekkel gondoskodik, hogy *már ezzel* magával elárulja azoknak nem *bűn*, hanem csupán *büntetés* terhe alatt kötelező voltát, jellegét. Miért is, aki magát ily adók fizetése alól kivonja, nem vétkezik ugyan, de ha rajta érik, a reá rótt büntetést *már lelkiismeretben* köteles megfizetni.

Az oly egyének azonban, akik a csempészetet mesterségszerűleg űzik, már csak azért is vétkeznek, mert vagyonukat, sőt sokszor életüket is komoly veszélynek teszik ki. Annál inkább súlyos a vétkük, ha – ami nem ritka eset – el vannak határozva az őket üldöző hatósági közegek ellenében fegyverrel is védekezni.

Az elmondottak megadják az irányelveket arra nézve is, hogy mily fokban kötelező reánk az igazmondás, midőn adó alá eső dolgaink s jövedelmünk bevallásáról van szó. Aki a manap oly sok és sokféle adó tekintélyes részét igazságtalannak véli, nem vétkezik, ha a bevallásnál értékeinek, örökségének, jövedelmének megfelelő hányadát (harmad-, negyedrészét) elhallgatja. Ezzel voltaképpen még a keresztény őszinteség ellen sem vét, mert hiszen tőle *joggal* csupán az *igazságos* adó alá eső dolog beismerését követelhetik.

Sőt magukat a közokiratok szerkesztőit sem lehet szorosan bűnről vádolni, ha az adó alá eső vagyon, örökség, stb. értékét okmányukban a valóságnál jóval kisebbnek állapítják meg. Főképp oly vidékekről értendő mindez, ahol e szokás már általános és éppen azért maga az állam az adózás mértékének megállapításánál erre amúgy is tekintettel van.

Azok azonban, akiket az állam az adók kivetésére s behajtására fizetéssel alkalmaz, vetkeznek s kártérítésre kötelezvék, ha magukat megvesztegetni engedik vagy hivatalukban lényeges hanyagságot tanúsítva, ily módon kenyéradójuknak, az államnak, jelentékeny kárt okoznak. Ezek ugyanis már a *kölcsönös igazságosságot* sértik meg az állammal szemben, amely őket éppen arra szerződtette s díjazza, hogy a kincstárt a törvényesen kivetett adókhoz juttassák.

A katonáskodás

Mirabeau (Mirabó) gróf egyik jeles könyvében[7] azon megállapodásra jut, hogy a rendezett társadalomban az első hely a vallás szolgáit illeti meg s utánuk joggal következnek a haza *védelmezői*. Mert, amint szépen kifejti, vallás nélkül nem szilárdultak volna meg az emberi társadalmak; katonaság nélkül pedig újra szétszóródnának. És ez csakugyan a katonaság szerepe s hivatása az államban, nem pedig, hogy szuronyaival a kényuralmat vagy a nagyhatalmi vágyakat támogassa. Beteges tünet az mindig, ha az országban a katonaság tekintélye túl nagyra nő, s nemcsak védelmezni, hanem politizálni és kormányozni is akar. *Severus*, a *zsarnok* adta halálos ágyán fiainak a tanácsot: „Fiaim, a többi emberekkel ne törődjetek, gazdagítsátok a katonaságot!”

Minthogy az államnak a véderő feltétlenül szükséges, joga van annak előállításáról gondoskodni.

Midőn a haza veszélyben forog, minden hű fiának kötelessége annak megmentésére fegyvert ragadni vagy egyébként közreműködni. Maguk az egyháziak is, akiket a katonáskodás alól az egyházjog mentesít, soha s sehol sem vonják ki magukat, hogy a harctéren mint lelkiatyák s betegápolók, otthon pedig mint bátorítók, vigasztalók, a mindennél fontosabb erkölcsi erők fenntartói s a növekedő ifjúság nevelői a hazának segélyére ne siessenek.

[7] L'ami des hommes.

Azonban nem csupán a háborúban van szükség katonára. A belső rend fenntartása, valamint a szüntelen fenyegető háborúk elhárítása, sőt előkészítése az állandó katonaságot nélkülözhetetlenné teszik.

Evégből az állam vagy *zsoldosokat* fogad, vagy *minden alkalmas egyént besoroz,* vagy pedig az alkalmasok közül *egyeseket*, rendesen sorshúzás útján kiválogat s tényleges szolgálattételre behív.

Hogy pedig a honvédelmi törvény igazságosnak legyen mondható, kell, hogy *a)* ne kötelezzen katonáskodásra többet, mint ahány szükséges. Ellenkező esetben úgy a fölös katonának, mint az adózó polgárnak igazságtalan kárt okoz. Továbbá *b)* ne kényszerítse a fegyveres szolgálatra polgárait, míg erre elégséges számú önkéntes vállalkozik.

A katonáskodás kényszere ugyanis nagyon korlátozza az embert legféltettebb s becsesebb javában: a szabadságban. Akadályozza a házasodást vagy a házaséletet megzavarja, miáltal sok s nagy erkölcsi romlásnak lehet okozója. Útját állhatja az egyházi pályának s szerzetesi hivatásnak is.

Ezen említett okokból, de meg számos más körülménynél fogva is a katonáskodás jelentékeny veszélyekkel jár és sokakra nézve *túlságos nagy* áldozat, amelyet az állam *rendes körülmények* között *minden* polgárától *igazi szükség* nélkül nem is kívánhat.

Mindez nagyon megokolttá teszi, hogy a véderő előállításánál elsősorban az önkéntesek jöjjenek számításba s a nekik fizetett zsoldot s a többi katonai kiadásokat inkább a többi mentesített polgárok viseljék.

Másrészt a már felsorolt okok miatt nem vádolható bűnről az, aki *megengedett eszközökkel* a katonai szolgálat elől menekülni igyekszik, mert nem érzi magában a kellő erkölcsi erőt a katonáskodással járó óriási terhek s veszélyek viselésére.

Az önkéntes-zsoldos katonákat a kölcsönös igazságosság kötelezi, hogy az állammal kötött szerződésüknek hűen megfeleljenek s ha az ellen vétenek, kártérítésre vannak kötelezve.

Az egyéb besorozott katonaságot a haza lelkiismeretes szolgálatra – a hazaszereteten kívül – a *törvényes igazságosság* kötelezi és súlyosan vétkezik s rendesen az esküszegés bűnébe is esik, aki zászlaját kényszerítő ok nélkül elhagyja.

A választók kötelességei

A közjó érdeke, de újabban a legtöbb ország törvényei is az arra alkalmas polgárokat kötelezik, hogy a község s állam ügyeinek intézésében képviselőjük útján közreműködjenek. A képviselő kijelölése választás útján történik. A választójog a legszebb, de óriási felelősséggel járó kötelességet ruházza a haza polgáraira. Hiszen az *Egyháznak* s *hazának sorsa,* virágzása vagy pusztulása a polgárok által választott képviselők kezébe van letéve.

A szavazat leadásában a következő elvek legyenek az irányadók.

a) Szavazni kötelességünk, valahányszor ezt tőlünk a közjó megkívánja. Minthogy pedig napjainkban nem annyira az egyes politikai árnyalatok, mint inkább a *világnézetek* vívják a választásoknál s aztán a község-, megye- s országházban élet-halálharcukat, azért alig van eset, hogy bárki a választói urnától *bűn nélkül* távol maradhat.

b) Csak méltó s alkalmas jelöltre szabad szavaznunk. A károkért ugyanis, amelyeket a rossz képviselő *Egyháznak* s *államnak* okozhat, mi is *felelősek* vagyunk, akik *tudva* ily emberre adtuk szavazatunkat. Ugyanezért mindig *súlyos bűn* nem keresztény érzületű egyénre, szociáldemokratára, liberálisra adni a szavazatot. Még a nem egészen rossz képviselő is igen sokat árthat azáltal, hogy a jót nem mozdítja elő elég hathatósan s a rossznak nem áll kellő eréllyel ellen.

c) Kevésbé méltóra vagy rosszra csupán akkor szavazhatunk, ha ezzel egy még rosszabb jelölt győzelmét tudjuk megakadályozni, vagy ha a jók listáját nem tudjuk keresztülvinni, hacsak néhány rajta szereplő rosszat is egyben át nem engedünk.

d) Az erő s hatalom mindig az összetartásban van. Nagy kisebbségben lévő ellenségeink sikerei is ezt igazolják. Édes hazánkban más, mint megbízható, becsületes, keresztény jelölt alig juthatna diadalra, ha mi félretéve minden kicsinyes magán- s pártérdeket, egyedül az *Egyház* s *haza* javát tekintenők és mindnyájan egy táborba tömörülnénk. Az egyetértés emeli a zászlót s viszi győzelemre.

M. I. N. D.